СЛОВО Просвіти
Без мови немає нації
slovo.prosvita.com.ua
ч. 34 (307)
25-31 серпня
2005 р.
ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Фото Г. Оборської

СВЯТО

Національна ідея: формула, яку ніхто досі не встановив?

Стор. 3

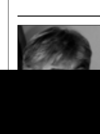

Павло Мовчан аналізує політичні процеси [illegible] жаві з [illegible] ю відліку [illegible] ків тому

Стор. 4–5

[illegible] ченківського заповідника: не випадково це місце облюбував Тарас Григорович

Стор. 8

Інженер Костянтин Матвієнко написав свою сторінку в книгу Українських родів

Стор. 11-12

Яскрава українська врода Недашківської не завжди була запорукою сценічного успіху

Стор. 15

РОЗДУМИ ДО ДАТИ

ОЧІКУВАННЯ СВЯТА

24 серпня 1991 року Верховна Рада ухвалила Постанову “Про проголошення незалежності України”, проголосивши світові, що український народ здобув свою національну державу. Відтоді сама історія поділила український час на “до” і “після” незалежності. Відтинок “після” дійшов до позначки чотирнадцятиліття, — і сьогодні багато хто з нас охоче порівнює самостійний шлях власної держави з нестабільним підлітковим віком, рясним на непослідовні або й шокуючі прояви характеру, що формується, переборюючи важкі хвороби росту.

Не знаю, чи нагадуємо ми собі тінейджерів, котрі долають тенета батьківських обмежень, прагнучи самоствердження. Окрім того, що в підлітковий вік вступило покоління, народжене після проголошення незалежності, всі ми постаршали на чотирнадцять літ: і ті, хто був учасником надзвичайної сесії ВР, і ті, хто вітав Акт про незалежність України на багатотисячному київському майдані, і ті, хто потерпав від бурі надзвичайних емоцій біля телевізора, — одні плакали від щастя, інші — від вкоріненої і належної злості. Але навряд чи ці бурхливі емоції одразу ж змінились усвідомленням, що Україна вступає в надзвичайно складний, відповідальний період державотворення, де ейфорія — ненадійний помічник.

В унісон до “Акта...” не могли з’явитися, мов за помахом чарівної палички, ні цілком українська влада, ні незалежна українська економіка, ні благополучний економічний простір. Ми продовжували жити в колоніальному інформаційному просторі, де, швидко отямившись від переляку, зранку до вечора барабанили прокомуністичні, проросійські, проглобалістські, — але в кожному разі — антиукраїнські ідеологи. “Подарована незалежність”, “план Даллеса”, “маргінали”, “місцевий націонал-сепаратизм”, — ці визначення, які й сьогодні лунають зі шпальт ЗМІ та в ефірі, притлумили в нашій свідомості значущість події, поставили під сумнів святі слова “незалежність”, “суверенітет”, звівши їх до формальностей існування держави, громадянами якої ми є. Б’юсь об заклад, що й сьогодні, у день 14-річчя Незалежності, у десятках газет з’являться опитування респондентів, яким пропонуватимуть відповісти на питання: “Чи варто святкувати це свято?” або “Чи не розчарувала вас подія, що трапилась 14 років тому?” Сотні політологів у нашому ж таки інформаційному просторі з надзвичайно переконливим виглядом розкажуть нам, що “суспільство, у якому все стандартизоване і технологізоване, має більші гарантії миру, аніж суспільство, зациклене на своїй національній ідентичності”, або про те, що “в загальноєвропейський простір Україна увійде лише в тісній співпраці з Росією” (о, ці вічні колінкування “перед вентилем!”), що масово святкувати українці сьогодні не хочуть, бо, мовляв, святкувати нічого...

Не нагадуватиму старшим людям, своїм ровесникам і всім, хто пам’ятає, масові демонстрації і “всенародне ликовання” в день жовтневого перевороту, — революційного свята робітників і селян. На те й демократія, аби кожен уголос висловлював свої думки й переконання. І для цього тисячоліття державницька мрія українського народу була здійснена 14 років тому. Але — чи задля паплюження цієї мрії?

Суверенітет “де-факто” і “де-юре” на жаль, не гарантує державницького самоусвідомлення кожного громадянина країни. Хоча, можливо, саме воно є запорукою і економічного процвітання, і політичної волі держави, і керованості влади, що здійснює обраний народом курс. Для молодих суверенітетів, вочевидь, важливо об’єднати громадян своєї країни в державну націю, обрати владу, для якої власне державницьке призначення — поза сумнівом і яка не боїться національного самоусвідомлення власних громадян. Чи маємо ми таку владу? Скоріше, — ми нині маємо Президента, якому надіємося ці властивості, від якого очікуємо дій, які б зламали кланово-корупційну систему, що знищила українську економіку, які б покликали до відповідальності ті сили, які русифікують, денаціоналізують народ, повернули б українцям інформаційний простір, рідну книгу, підтримали б рідну культуру і духовність.

Є у талановитого абхазького письменника Фазіля Іскандера оповідання “Свято очікування свята”. Хлопчик-підліток, герой цього твору, з нетерпінням і тривогою, з радісними передчуттями й острахом очікує великого родового свята. І якоїсь миті усвідомлює, що свято твориться усім родом, кожним стариком, кожною матір’ю, що залежить воно і від нього самого, — ось звідки ця святковість і святість очікування.

Щось подібне відчуваю сьогодні і я, — на святі очікування свята. Відбудеться молебень у святій Софії за благії і многії літа кожного громадянина України, за неї, нашу молоду державу. Пролунає з Майдану голос нашого Президента, якого ми назвали народним, — вочевидь, він донесе до людей своє державницьке бачення того шляху, яким іде Україна. Подобається це комусь чи ні, але звучатимуть пісні і злітатимуть феєрверки. І все ж, доки громадяни відчуватимуть свою непричетність, недотичність до цієї дати, ми, для кого вона — найдорожча, не будемо щасливими уповні. Рід має святкувати свої дати, як і жити, — монолітно. І це не патетика. Це глибинне душевне відчуття на святі очікування свята.

● Любов ГОЛОТА

Редакція “Слова Просвіти” запрошує на роботу досвідченого літературного редактора. Довідки за тел.: 278-01-30

ПРО КОЛЕГУ

ПОЗАТРОМБОВЕ ПУЛЬСУВАННЯ

Ні, ми таки хочемо продовжити свою тривкість і сталість до глибинних первнів, до чогось давнього і предвічного, що не знати коли витворилося мовою і звичаями, духовними імперативами, моральними засадами чи не найдавнішого у світовій історії народу. Не губиться ж наш родовід у розораних ріллях і в стерні, — рік у рік, вік у вік таких, як завше, незмінних. Десь у тому наші батьки, наші діди й прадіди. А поза тим — наче й нічого? Це я говорю не стільки про себе, скільки про ліричного героя нової збірки Ігоря Павлюка “Бунт свяченої води”. Коли вже свячена вода в нього бунтується — то як бути з іншими речами, простими й буденними, часто навіть гріховними? Зрештою, чи не кожен із нас має у своїй душі світло й темряву, ангела й біса, — це знає кожний зі Святого Письма, із чогось ще давнішого, невпокореного, пущеного у світ разом зі Словом.

Зрештою, суперечливі в поезіях Ігоря Павлюка не лише людські душі, наділені розбіжними ознаками та устремліннями речі й поняття, категорії й символи.

Мій вірш із вір,
Мій вірш — душевний звір.
Він любить ласку,
Він — Дніпро і кручі...
І навіть, як лягає на папір, —
Його підпалиш, але не приручиш.

Отож — саме про глибинну невпокореність, гайдамацьку стихію як у пропонованих поезіях, так і в самій душі поета, — він не стомлюється прокреслювати цю лінію, ці сполучні канали, — хай іноді вони й затромбовані, але ж потім прориваються знову кипінням і буйністю, прагненням правди і справедливості.

І бродить, і бродить
в халявах задавнений бунт.
Звісно ж, він — із глибинного:
Під ним так молочно туманять
цей світ кобзарі.
І вже за словом — шабля і куля:
Реве на ньому, складений із зір,
Той мідний бик
з душею Наливайка.

І вже ближче до самого поета — бо ж крізь душу самого Шевченка! — спогад про гайдамаку-діда.

Я перечитую драматично-містичну поему “Бут” — і спогад переносить мене в мою поетичну юність. Кілька десятиліть тому запросив мене одвічний козак Олекса Щириця погостювати в його козацько-кобзарському краї — помандрувати до Чигирина й Суботова, до Холодного Яру, а вже тоді перепочити в його рідному селі над широким Дніпром. Над тим обширом — подоби могил. “Ще давні, скіфські? — питаю. — Та ні, козацькі”. Це місце над Дніпром — місце слави й жалоби, козацької звитяги і відчайдушності — але поряд із тим і гіркої зради, мордованої поразки. Тут була битва козацького гетьмана Павлюка-Бута зі шляхетськими забродами.

Так от звідки, Ігоре, твоє збунтоване зацікавлення високим злетом гетьмана Бута — ти ж бо й сам Павлюк! То чи не того самого роду? Збірка засвідчує: хай не того — але козацького!

І та давня пам’ять не має права загубитися, упокоїтися в давніх могилах. На початку нашого оновлення саме до рідного села Щириці мандрував зі Львова гурт Студентського братства — про це скупо розповів мені син Любомир. Поставили там високого й гордого хреста. Туди ж їздив і відомий львівський художник Володимир Патик, привіз звідти стос паперів — із тими самими обвітреними далями, із невпокореним Дніпром.

То ж — поетів Бут, його доля, доля розворохобленої козацької голоти на Січовому майдані, готової попри всі невдачі й поразки знову й знову шукати в полум’ї і бунті правди й справедливості, пошанування Богом даних одвічних прав:

Коня мені! Коня!
Я вже навчився жити!

Не треба ні стремен,
ні шпор, ані сідла...

У поетичному вимірі давні події трансформуються в сьогодення, — але не просто через віки неволі та кріпацтва. А через Гайдамаччину, через Боровицьку республіку у зламні двадцяті роки, — згаданий мною вище Олекса Щириця міг безкінечно розповідати про одного з керівників повстанського руху — чи не одвічного бунтаря з міфічним прізвищем Мамай. А вже звідти — прямий поетів шлях до Майдану Незалежності, до націєтворчої борні за ті самі цінності: честь і справедливість, права і праву.

Але ж це значить, що тут кінець мого слова про поетичну збірку Ігоря Павлюка. А хотілося б сказати більше — адже я належу до постійних і уважних читачів чи не всього написаного цим автором. Може, мене менше цікавить Ігорева проза — попри велике напластування сьогоденних, наче б модерних новацій.

Полишу подибуване не так уже й рідко передбачення поетичних мотивацій, сюжетного розвитку чи віршованого закінчення, — я таки майже в кожному вірші знаходжу для себе нестандартні вияви емоційної напруги, уже згаданих різновекторних означень, суперечливості — на шляху до цільності — характерів, доль, явищ, предметів. Зацитую тут окремі рядки з віршів, адже йдеться про ті постійні дрібні знахідки, які виростають до значущих, стають знаковими в поетичній мові:

І давно не голена стерня
Коле, як приборкане кохання.

Або ж:

На душі одна висока яма
Із любистком п’яним по краях.

Чи й таке — про нас недавніх:

Сумні, як чорти у раю.
Об’єднані в зграю
Лишень материнською мовою...

Можливо, найвагоміше, що проситься до поетичного арсеналу, висотаного із майданового піднесеного розмаїття — це ось що: попри кільканадцятирічну зомбованість, цинічне пропагандистське тлумачення зрадливого й розпусного як справжнього, нормативного, — між молоддю, дедалі гучніший, пробивався голос на захист потреби любові й вірності. Так, ми стаємо гордими, самоцільними, ми не хочемо жити у бруді й брехні, — але хочемо бути й гідними вірності: і ми комусь, і нас хтось. Цінував, беріг, дорожив. Зрештою, Ігорева збірка писалася до мітингових подій, — але ж поет завжди йде попереду подій. Тож і серед поетичного розмаїття збірки легко знайдеться оте — про вірність:

Не зраджував її.
Вона мене не зрадить.

Щоправда, це про поезію, про лірику.

Але — не тільки про поезію, не тільки про лірику.

І насамкінець: як і більшість нових видань Ігоря Павлюка, поетична збірка “Бунт свяченої води” побачила світ у львівському “Сполому” при дбайливому редагуванні Галини Капініс, — людини, яка направду цінує талант поета.

● Микола ПЕТРЕНКО

СЛОВО НЕПЕРЕХІДНЕ

УКРАЇНА ЯК СТИГМА

Поет Володимир Затуливітер був самітником. Навіть найближчі друзі не здогадувалися, що в нього на душі і за душею: він нічого не просив. Помер несподівано — наче хто взяв за руку і повів кудись далі. А тим, хто лишився, відкрилося його земне життя, як рана: поет голодував. Не мав чим заплатити за квартиру, і йому відключили геть усе: світло, газ, опалення... Писав при свічці. Потім друг, архітектор Вадим Бородін, відвіз його в своє село Бучак на Канівщині, у порожню хату біля Дніпра. “Страшний Бучацький рай” — так Володимир Затуливітер називав місце свого останнього пристанку. Там справді рай — аж чуєш, як усе навколо росте, і дихає, і пахне. А страшний — бо то вже майже не село, його покинули люди, як і багато сіл на Черкащині (а чи й тільки там?), і зело мовби забирає назад колись відвойоване людиною...

Після смерті Володимира Затуливітра його друзі, колеги провели в Спілці письменників якийсь розгублений поминальний вечір. Це щоб у наш час так згасла людина... А він же був прекрасним фахівцем: стихія мови — це його стихія. Був блискучим ерудитом, естетом. Та зрештою — справжнім поетом...

Так би, здається мені, поговорили, пом’янули, і на тому все. Якби не давня подруга Володимира Івановича Любов Снісар. Вона ось уже третій рік самовіддано береже поетову пам’ять — розшифровує й набирає його рукописи, готує публікації поетичних добірок у газетах, літературних журналах, організовує вечори пам’яті. А головне — піклується про книги. Торік у видавництві “Факт” вийшла його посмертна збірка “Четвертий із триптиха”, а вже готується наступна — її редагує Василь Герасим’юк. Поет каже, що не дозволить собі втручатися в текст, — він знає, як Володимир Затуливітер працював над словом, — хіба що скомпонує вірші різних років у цілісну книжку.

Уже втретє Любов Снісар організовує в Бучаку Володимирівські читання. Поки що до могили поета на Козацькому шпилі з’їжджаються переважно ті, хто знав його за життя, — як-от архітектор Вадим Бородін, поети Василь Герасим’юк, Ігор Римарук, Петро Засенко, Олександр Сопронюк, письменник і кінодраматург Василь Портяк, культуролог Ніла Підпала... Цьогоріч обнадійливо було бачити представницю місцевої влади — заступника голови Канівської райдержадміністрації Віру Носенко. Кобзар Микола Мошик із Сумщини — батьківщини поета — співав пісні на слова Володимира Затуливітра, режисер Михайло Ткачук знімав матеріал до свого майбутнього фільму...

Цьогорічні читання були особливо трагічні: восени хтось підпалив хату-музей поета і вона згоріла вщент — із фотографіями, книжками, документами... Ми зібралися на попелищі, і музейну експозицію Любов Снісар із Нілою Підпалою розгорнули просто в садку, на траві і старезній груші. Читали поезію Володимира Затуливітра, ділилися спогадами...

Після відходу поета якось інакше сприймаються його вірші. Ніби звільняється справжній сенс. А земне життя стає немовби притчею.

...До Шевченкової могили ми заїхали вже дорогою додому, на Київ. Але хочеться “зайти” саме звідси. Із тиші й простору Чернечої гори. Десь незримо, у пам’яті, як шум прибою, — мітинги, полум’яні слова, лопотіння прапорів, пісня з рукою на серці... А тепер тут тиша. Краєзнавець Михайло Іщенко розповідає і показує на собі, як гинув Олекса Гірник.

На цвинтарі в Бучаку

Стояла тяжка, застійна зима 1978 року. Її гнітюча тиша мала розрядитися тим спалахом на Чернечій. Але зовні нібито нічого й не сталося. Листівки зібрали, а в Каневі розповідали, що то згорів якийсь бомж... Життя котилося далі. Система була злагоджена — ніби назавжди. Здавалося, вона вже перемолола усі перепони, а поставлені нею умови — то вже як “дано” в математичній задачці...

І Володимир Затуливітер приймав це “дано”. На той час він працював у сумській обласній газеті “Ленінська правда”. За плечима вже дві поетичні збірки — “Теорія крила” і “Теперішній час”. Передмову до другої написав відомий радянський літературознавець Леонід Новиченко, безпомильно вгадавши самобутній талант. Він же допоміг і з переїздом до Києва, влаштував на роботу в ЦК ВЛКСМ. Звідти Володимир Затуливітер перейшов у видавництво ЦК ВЛКСМ “Молодь”: став заступником головного редактора...

“По ночах не брали, в пах не били” — як писав він згодом в одному з віршів. І це, напевно, теж був тягар — оця інертність негероїчної епохи, кар’єра “як по маслу”. Якою, до речі, і не дорожив: одного разу взяв та й написав заяву про звільнення. І ніхто так достеменно й не зрозумів — чому?

Вогонь ішов у слово. Там, у просторі творчості, Володимир Затуливітер прагнув захиститися. “Моя впертість — це моя совість. Вона — внутрішній цензор, який змушує за будь-яких суспільних умов залишатись самим собою. Може, тому за жодну з написаних книжок мені не соромно”, — писав поет.

Коли гортаєш сторінки збірки “Четвертий із триптиха” й іще тільки набрані аркуші з майбутньої книги Володимира Затуливітра, згадуються слова Ігоря Римарука з вірша, присвяченого заокеанському поетові Юрієві Тарнавському: “зліва у грудях пече Україна — стигма твоя”. Дуже влучний образ. Здається, все століття прийшло до поета зі своїм болем. А найбільше, найближче, найглибше він переживав Голодомор.

...Зійшовши на
розтоптаних руїнах,
з дитинства знаю
людожерний жах,
коли безкровна
мертва Україна
своїх дітей
варила у борщах.

Він приймав цей біль, виговорював його, згорав у ньому, розчиняв в землі, у поросі могил, — і проростав. Це основний мотив книжки — проростання. Крізь голодомор, німоту і пустослів’я, одвічне “недо”... Ніби десь глибоко в ґрунті бринить і відлунює енергія зерна.

Після відходу поета його вірші сприймаються інакше. Ніби слухаєш власний голос. Як голос народу і голос землі...

Ось уривок з поетичного твору “Жнива”, який увійде до майбутньої книжки Володимира Затуливітра:

Бувало, жниці співали,
але пісні,
найболючіші і найглибші,
безпомічні пісні
нічого не змінювали
в світі:
хіба що доливали смутку
у сині вінця: в синь очей,
хліб мусив померти
в людині.
Може, в мене вже
від народження
безталанні очі,
але коли я впаду
тобі на плечі,
очі мої шурхотять,
мов пісок у клепсидрі
чи мов осідає чиясь
дочасна могила.
Чи, може, десь крізь
діравий кузов
просипається на
Трахтемирівський шлях
сухе загублене пшінце,
відміряючи кровини
мого життя.

...Напередодні Нового 2003 року Володимир Затуливітер поїхав у Канів на базар, купив продуктів до святкового столу. Прибрав у хаті, поставив ялинку. Але ніхто не прийшов.

Вадим Бородін приїхав провідати друга аж 15 січня. І знайшов його мертвим. Поруч лежав вірний песик Бін. Як згодом визначили судмедексперти, вони отруїлися чадним газом. Точної дати смерті встановити не змогли, тому записали ту дату, коли знайшли.

У хаті в поета була рахівниця, на якій він відміряв кожен день. Останньою датою на ній було 7 січня 2003 року. На столі лежали обгорілі рукописи віршів із циклу “Ненаписані пейзажі” й повісті “Діжа”. А ще — Біблія, розгорнута на сторінці Євангелія від Матвія. Поет читав про Різдво, про зорю, що вела мудреців зі Сходу.

● Марія ЛИТВИН

СОНЯШНИКИ, МАБУТЬ, ТАКИ ВРОДЯТЬ

На запитання литовського письменника Юозаса НЯКРОШЮСА відповідає український письменник Дмитро ЧЕРЕДНИЧЕНКО.

— Любий Дмитре, пам’ятаєш, є в Чингіза Айтматова така книга, у якій ідеться про день як століття? А останні роки нашого життя — це переверти епохи, політичні цунамі, похорон імперії!

Раділи ми й побоювалися, коли минулої зими у твоєму краї в самі морози зацвіли Соняшники! Чи вони не будуть пустоцвітом, чи їх облітали, запилили робочі бджілки?

Якого врожаю після дивного цвітіння чекає українська інтелігенція, письменники, художники?

— Мудрий то письменник, Чингіз Айтматов. І книжки в нього славні, символічні. Часто ми згадуємо його яскраві й афористичні метафори (і його самого, ми з ним зустрічалися в Дубултах, незабутні враження). Саме “манкурти” чого варті! Згадували його й на Майдані. Справді, тоді день був за рік, бо віщував нову епоху. Скільки подій відбувалося за день! І кожної хвилини чекали: хто — кого? І вірили, що вистоїмо. “Разом нас багато, нас не подолати”, — співали. Хоча були й такі, що виходили на Майдан, аби тільки “засвітитися” — із примітивним прицілом: аби не прогавити, як ділитимуть гроші чи портфелі. Але загалом — це була щира стихія щирого люду. Ідеш і чуєш, як двигтить, аж хвилюється земля.

І зацвіли на морозі Соняшники, як ти кажеш. Питаєш, чи облітали їх робочі бджілоньки? Літало багато чого до того цвіту, але не завжди й помітиш: де бджілоньки, де мухи. Отож і врожаю чекають усі з надією, хоч не до кінця певні, де він опиниться: на спільному полі чи в когось у коморі....

Інтелігенція, письменники, художники (переважно) були на Майдані. Разом із усіма патріотами. Одні йшли на приступ, інші підгодовували майданників, ще інші спостерігали, що ж воно буде. Були й чорні тіні, які ще довго чигатимуть кутами і старатимуться применшити світло. З’явилося чимало віршів, малюнків, фотографій, публікацій. Основні ж сили воліють не зовнішнього ефекту, — прагнуть підставити плече у виконанні чітких наказів Майдану — нарешті, *свою* державу...

Пригадуєш “Дев’ятий вал” Айвазовського? Він дивує, захоплює, зворушує. Художник зафіксував мить найвищого спалаху стихії... і цим досі вражає нас. А про те, що було далі, митець мовчить... Але він захопив усіх нас силою стихії, показав її могутність, непередбачуваність, надихнув наші сподівання.

Так і Майдан. Але Майдан питає: “Високо піднявся той вал, а що він наробив?”

Пригадую епізоди з міжнародного конкурсу, що відбувався колись у Києві. Бо саме після дев’ятого валу підуть інші вали — світлі, темні, менші, більші, які котитимуться й котитимуться і братимуть перешкоду за перешкодою. Отож незабаром у нас конкур: сотні й сотні спритних вершників на конях із різних табунів мріють стати найуспішнішими переможцями на такій заманливій дистанції — на виборах до Верховної Ради... І тепер, коли мчатимуть навперегін, вони не чутимуть наказів Майдану, не бачитимуть облич, вони тільки прагнутимуть щонайбільше їхніх підбадьорливих оплесків (сиріч голосів за них), а коли переможуть, забудуть про тих уболівальників, що їх підсадили, і скажуть, що вони самі перемогли, бо вони найрозумніші, найспритніші, най... І всі ті вболівальники (тобто виборці) їм ні до чого...

Але поки що спритні вершники на дистанції. Вони ще силкуються залучити побільше уболівальників, ще не можуть нехтувати їх. Вони виставляють себе за великих піклувальників, опікунів, дбайливців... А всім залишається тільки вичікувати: хто переможе й що тоді буде. Хоча більшість знає наперед: анічогісінько не зміниться... до наступного конкуру. І найголовніше тепер — не дати Майданові прочахнути.

— Дорогий друже, іноді в нас кажуть: близько церква — далеко Бог... Хоч увесь ефір тепер переповнений інформацією (мільйони мобільних телефонів, океани інтернетів і т. ін.), але ось людської інформації не маємо, а живимося лише консервантами знань...

Тож і питаю: що нового на теренах української літератури? Які зірки засвітилися над Україною, як тримаються старі чорнороби, перелоги якої проблематики орють прозаїки? Словом, коротко і ясно: як живе Ваша Муза? Що нового у книжковому світі?

— Зачепив ти дуже болюче питання. Інформації достобіса, а як станеш гуляти по хвилях, то зрідка спіймаєш щось рідною мовою. Та й те іноді чуже, як собачий бубон.

Питаєш, що нового в нашій літературі? Раніше я зайшов би на Хрещатику в книгарню і про все дізнався б. Тепер, наче з чийогось лихого наказу, позникали мало не всі відомі книгарні. І не тільки в Києві, але й в інших містах. На проводи були ми в селі, бачили: на місці районних і сільських книгарень тепер уже бари (часто й на місці бібліотек). Отож книжка далі порога видавництва рідко кудись доходить. А як і вийде, то хіба що до сусіда. Що видається у Львові чи Коломиї, не бачать у Києві, що видається в Києві, не доходить до Борисполя, бо й у Борисполі зникла книгарня. У країні тепер, по суті, немає жодної мережі книгорозповсюдження. А книжковий ринок окуповано непрошеним північним сусідом. Така ситуація, що хоч скасовуй письменника як клас. (А діти, спраглі діти чекають нових книжок!) На книговидання в нас таке саме оподаткування, як і на виробництво ковбас чи капців (може, і тютюну). Коли ж, як на мене, мусить бути Національна програма з книговидання, бо без національної книги немає держави, немає нації. Книгою мусили б опікуватися не тільки Міністерство культури, а й значною мірою Міністерство освіти і науки, та й кожне міністерство, якщо воно дбає про майбутнє народу й держави, а також і Рада безпеки нації...

Отож іноді сумно дивитися на ті зірки. Знаєш, що вони є, а їх не видно. Хіба що побачиш їх на якихось імпрезах. Але ж одному якось поталанило видати книжку накладом... 100 примірників (на 48 мільйонів осіб), іншому — аж 200. (У кого є гроші, той не знає, що таке гарна книга, а в кого є талант, у того немає грошей). Світлані Шинкарук ось уже кілька років ніяк не вдається видати свою книжку, аби хоч не засяяти, а зблиснути, щоб бодай чиюсь привернути увагу. А чудовий прозаїк Олена Філіпчук, якій би зростати і світ дивувати, не може виштовхнути на світ Божий хоча б сотню примірників гарної книжки новел “Хочу до бабці”.

Не сказав би я, що розкішно тримаються й “старі чорнороби”. Чув нарікання й від зірок першої величини. А ще скрутніше письменникам, що пишуть для дітей. Є, скажімо, чудова письменниця Євгенія Горева. Її прекрасні поезії для малих давно вже не бачили світу. Ото й надолужує вона перекладами з різних мов, а робить їх бездоганно — лауреат премії імені Максима Рильського. Трохи легше публіцистам — усе-таки в періодиці можна висловитись. Як завжди, мудро й сміливо іде Євген Сверстюк, яскраво засвітилася на публіцистичному обрії Любов Голота. Мужньо й відчайдушно виступають у пресі Любомир Стрілець, Ярослава Музиченко, Віктор Каспрук, Людмила Коханець. З’явилися молоді літературо-, мистецтвознавці з блискучим аналітичним хистом — Марія Литвин, Тетяна Винник, Анна Багряна, Анна Семенюченко. Але не завжди їм удається пробитися з такими матеріалами на шпальти профільних видань, а в інших — воно пролітає безслідно, без уваги фахівців.

Із нетерпінням чекаємо нових видань наших прозаїків Галини Пагутяк, Марії Матіос, Юрія Мушкетика, Василя Шкляра, Василя Портяка... А які перелоги їм доводиться орати, до яких проблем дошукуватися, коли нація досі не осягнула й не осмислила ні історичних, ні соціологічних, ні екологічних своїх параметрів. А поки цього не станеться, важко буде йти далі.

Бачиш: коротко і ясно сказати, як живе наша Муза, не виходить. Доводиться виправдовуватись. Але я певний: небо наше **всіяне зорями**, ось-ось надихне їх свіжий вітер, і засвітяться вони яскраво, і побачать їх і в моєму, і у твоєму краї.

— А як тримається консул литовської культури в Україні Дмитро Чередниченко?.. Що він тепер робить, підкручуючи свої оптимістичні вуса?

— Отож підкручує вуса й думає про Литву. І Литва ж, спасибі їй, не забуває про нього. Я радий, що мені вдалося чимало зробити задля наших двох країн. Усе-таки наш читач зміг рідною мовою прочитати “Літа” Крістійонаса Донелайтіса, “Час долі” Вітаутаса Бубніса, “Геркуса Мантаса” Юозаса Грушаса, “Повстанці” Вінцаса Міколайтіса-Путінаса, “Чорну королівну” Алдони Пуйшите, поезії М. К. Чюрльоніса, триптих новел Юозаса Апутіса “Зелена звивина часу”, а також вірші багатьох-багатьох литовських поетів. Тепер я вподобав казки. То народні, то Йонаса Авіжюса, то Жемайте, то Йонаса Лінянскаса, то Едуардаса Межелайтіса. Тепер перекладаю чудову пригодницьку тетралогію Вітаутаса Рачицкаса (спасибі Валентінасові Святніцкасу й тобі, що порадили). А хочеться ще перенести на український ґрунт твори Юстінаса Марцинкявічюса, Альфонсаса Малдоніса, Йонаса Стрелкунаса, Міколаса Карчяускаса, Робертаса Кетуракіса, Біруте Балтрушайтіте, Вітаутаса Бложе, Дайни Пранцкетіте і Гаспараса Алекси та багатьох інших. Адже Литва — це небо високих зірок. Приваблює кожна зірка. Аби тільки вистачило літ і снаги прочитати їх своєю рідною мовою...

Не забувай, Юозасе, я не тільки перекладач, але й поет. Вийшло в мене останнім часом кілька поетичних книг — “Родень”, “Батиха”, “Навистка”, “П’ятерик” (а також повість “Камінь-дерево”, книжка гумору “Пляц”, низка видань для дітей). Мене завжди хвилювала, зворушувала Литва. Приїжджаючи з Литви додому, я привозив букети поезій про чудову дружню країну, про її землю, про її людей. І тепер ось підготував до друку поетичну книгу “Птахи над Німаном” (коли вийде, не знаю). Та й мрію все-таки видати книгу литовської поезії у своїх перекладах.

Ми з Галиною Кирпою працюємо собі, навіть не думаючи, коли воно щось побачить світ: вона зі скандинавських літератур перекладає, а я — переважно литовську.

Радію, що вже п’ятнадцять років у Києві діє Товариство литовської культури імені Майроніса, до створення якого мав причетність твій співрозмовник.

Отак і підкручую вуса та й думаю про Литву.

— У Вільнюсі на вулиці Альирдаса є симпатичний ресторан “Українські страви”... Тож одного разу група твоїх колег, сидячи за пляшкою горілки, якось прохопилася: “Час відремонтувати міст!..” І це було сказано із заздрістю, бо політики й комерсанти дедалі частіше домовляються, постійно спілкуються, а ось літератори немов і запізнюються, мовби ще чогось чекають... Тим часом мало би бути навпаки...

— У тому ресторанчику я ще не був. Але про згаданий міст і я вже казав: “Час його реставрувати”.

Пригадуєш, колись, ще до незалежності, на батьківщині Юстінаса Марцинкявічюса у дні фестивалю “Поетична весна” один поважний письменник виголосив тост за міст між народами. А тоді запропонував ентузіаст: “Головне, щоб була ріка, — буде ріка, то буде й міст”. І підняв келих за могутню ріку (а перед вікнами велично плив Німан), що знає куди текти, — за литовський народ.

Тепер ніби вже час полагодити й мости. Я вже почав цю роботу. На жаль, відходять перекладачі з литовської, — то й став шукати молоду зміну. Ось уже поети Катерина Міщук, Сергій Цушко і Дмитро Чистяк пробують перекладати. А я радію. Стою на цім кінці мосту, підкручую вуса й думаю: як мені його перейти. Поки я був на зарплаті, то їздив. Тепер я — на пенсії...

Але ти правду кажеш: час не тільки політикам і комерсантам зустрічатися, які все роблять тишком-нишком, але й письменникам і художникам — то й заговорять народи.

...Згадую, як цвіли на морозі Соняшники, що аж до вас було видно, та й вимудровую собі: найважливішим для нас було і є національне питання, завдання совісті й честі — пильнувати, щоб Соняшники завжди були золотими й приваблювали до себе робочих бджілок. Віриться, що вони таки вродять.Тоді і у твоєму краї захоплюватимуться Україною.

Обіймаю і чекаю нових твоїх книжок. Твій Дмитро.

● Переклала українською
Аушра ТАРАНЕНКО

На фото: *Юозас Някрошюс і Дмитро Чередниченко. Каунас. 1983 рік.*

СПИСАНО З ПАМ’ЯТІ

Спогади мого роду... Вони приходили уривчасто і непослідовно. Добре було б продовжити спогад кожному, хто відчує суголосність, додати своє закінчення, почути голос своєї пам’яті. Якщо є поклик і веління, якщо буде потреба — хай згадається...

Родина наша була поважною

ТАК БУЛО СПОКОНВІКУ...

Розгоралося, піднімаючись над Калинівською горою золотавим промінням сонце, пробуджуючи натруджене турботами село, а над Соколовою горою, десь за Мокиївкою, ховалося на відпочинок. На зміну йому мандрував небосхилом місяць-поводир.

Текла між покрученими берегами, обмальовуючи півколом Низ, Роменка, місцями пробиваючись через ряскові острівці й латаття, дзеркалячись і радіючи просторому чистоводдю білими й жовтими ліліями. А в мулі, під густими лозами й високими очеретами, королюючи, бешкетували в’юни. Було всякої риби тут вдосталь: линів, щук, коропів. Особлива вільність і вільготність усьому цьому життю приходила навесні. Сонячні промені доганяли в ярах, якими поможеване село, снігові кучугури, з-під злежаних почорнілих снігів народжувалися безкінечні потічки-струмочки, що, не задумуючись, прямували на Низ, живлячи Роменку мутно-сріблястою хвилею, утворюючи заплави, накриваючи сонні луки тихоплинною водою. Крислаті верби нахилялись у водяні дзеркала. Розгойдували спокій лісу синьоблакитні проліски, пінькання синичок, скрекотіння турботливої сороки. Споглядав з висоти цю красу жайворонок. Ще прийде час солов’їної пісні, зозулиної арифметики, зацвіте черемха і калина, вибухне пахуче різнотрав’я. Весняні роси зміняться літньою спекою, осінньою щедрістю, зимовим спокоєм. Роки помножаться століттями, віддзеркалюючи наше буття на цій грішній і благодатній землі. Земля наших дідів і пращурів. Так є і так було споконвіку.

КРАЯНИ
Зникаючому Низу

Жили — як вміли і як могли. Тут зростало і кріпло не одне покоління. Впевнено й міцно тримали в руках і плуг, і косу. Працювали, мудро давали лад, дзінко сміялися. А співали як! Що не куток, то свої хори. Починають пісню на одному — закінчують на іншому кутку: на роботі співають, з роботи йдуть — співають.

Щедро родила обніжена репаними й жорсткими руками трударів земля. Біля білених хат квітували жовтоокі чорнобривці, п’янкі матіоли, високі мальви. Лелеки радо і рясно губили в капусті немовлят. Тут відбувалися поважні хрестини, грали гомінкі весілля. Тут пам’ятали про Бога, шанували батьків, дбали про дітей, дорожили високими моральними цінностями. Жили тут люди світлі й щедрі душею, здорові тілом, красиві ділами. Пестили надію, мріяли і плекали майбутнє.

Але, як часто буває, мабуть, цивілізація і прогрес того часу жартували й цинічно відмовляли в дружбі цьому благодатному краєві. Залишалося село на задвірках великих і малих планів великих і малих вельмож. Така доля. А може, щось прогаяли й не вберегли? Хто відновить історію цієї частини села, — Низу, хто згадає про чудові краєвиди, про діброви з горіхами та ягодами, про грибні місця Яременкового лісу, про невеликі ставки і про рибні місця Роменки, про Широке, Гомелівщину, Кругле, Мажарину, про сільські співочі вечори, про дитинство і юність серед лісових дзвіночків і ромашок, про пахощі яворів і перші косарські покоси, про фермерські будівлі й школу, де у класі першої своєї вчительки ти шкрябав непевні перші літери у своєму житті? Про материнську пісню над твоєю колискою? Хто передасть це надбання іншим, та й чи буде кому? І задля чого?

А жили ж тут пращури наші. Жили цілими родовими поселеннями-кутками: Лаврики, Рубці, Карнаухи, Чемериси, Шкурі. Прошуміло не одне десятиліття й не одне лихоліття. У пам’яті старожилів збереглися вже призабуті Безухів гай, Микольчині вітряки, Яременків ліс, Матвієнків яр, Олешкове...

Мама і ми, лелечата

Давно це було. Не повернути зниклої частини села з тими криницями, вітряками, гаями. Лишилось острівцями пам’яті не багато хат. Ніколи не перейде дороги з відром, повним води, мудрий і дипломатичний Володимир Чемерис, не зоре городів людських безвідмовний Іван Кайдаш, не зіграє на балалайці чоботар Сашко Лаврик, не вручить листа поштар Іван Миронович, не змеле муки людям Микола Плужник, не фуражируватиме Михайло Хижняк, не шоферуватиме Олексій Чемерис, Федір Рубець нікого не перевезе човном по розлитій Роменці, не намірятимуть людям сінокосів Василь Рубець, Володимир Джур, Михайло Рубець... Не вижене на пастівень свою Лиску непосидюча баба Гапка, не зріжуться в “дурня” діди: Максим, Йосип, Пятчанін. Ніколи і нікому не поставить оцінки наша перша вчителька Надія Петрівна Левенець. Ніколи не допоможе, не поспівчуває, не порадить наша добра, найближча і найрідніша сусідка баба Ганна. Відійшли вони за обрії світлі — у ВІЧНІСТЬ.

Стоїть старе соняшничиння, шерхотить сухим скрученим листям на ще не холодному осінньому вітрі, нагадуючи сонячне літо. Відлітають журавлі в теплі краї, щоб навесні повернутись у рідні місця. Але, мабуть, не вернуть слідами цих благородних птахів ті пташенята Низу, які рано чи пізно порозліталися по далеких і близьких островах своєї долі. Хіба що за тиждень по Великодніх святах навідаються провідати батьків та прадідів своїх на вічній обителі спокою. Присядуть біля прибраних барвінкових могилок, змахнуть набіглу сльозу. Згадають. Спогади рвуть серце за невіддані борги своє перед тими, хто полишив цей світ, і гаситиме гірка чарка полум’я спокути перед їхньою ПАМ’ЯТТЮ.

Довідка: *В’ЮННЕ, Мокіївської сільради, Талалаївського р-ну Чернігівської обл. (Десь після 1936 року — Роменського р-ну Сумської обл.). Низ був широко і густо заселеним (гора була заселена до магазину в ті часи). Усього за горою стояло хат 200. Річка була широка й глибока. Човни-довбанки були в кожного.*

НА ЗЕМЛІ БАТЬКІВ СВОЇХ
Куди б не закинула доля упродовж віку, завжди сіяв хліб, ростив сад і господарював

Матвієнко Гнат Остапович (1885—28.04.1974) побудував хату 1907 року. У 1908 році відгуляли весілля з Петрич Тетяною Леонтіївною (1888—(25).10.1948) родом із с. Рогинець. Батьками Гната Остаповича були Остап Васильович і Катерина... Історія життя-буття батьків діда Гната губиться за щільною завісою часу.

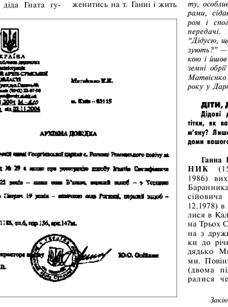
УКРАЇНА
Сумська обласна державна
Адміністрація
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
[illegible]
03.11.2004 № М-420
На № б/н від 02.11.2004

Матвієнко К.Г.

м. Київ – 03115

АРХІВНА ДОВІДКА

В метричній книзі Георгіївської церкви с. Рогинці Роменського повіту за 1908 рік під № 29 є запис про реєстрацію шлюбу Ігната [illegible] Матвієнка, 22 років – жителя села В’юнне, перший шлюб – з Тетяною Леонтіївною Петрич 19 років – жителькою села Рогинці, перший шлюб – православні.

Підстава: ф. [illegible], оп.6, спр.136, арк.147зв.

Заступник директора архіву Ю.О. Олійник
Купрієнко О.В.

У Тетяни Леонтіївни і Гната Остаповича було 14 дітей. Вісьмом вдалося вижити:
Ганна (15.10.1910—31. 08.1986);
Григорій (09.01. 1912—загинув на Великій Вітчизняній війні);
Василь (24.01. 1913—улітку 1936);
Олександра (10.04. 1914—17.04.1994);
Катерина (24.11. 1915—05.10.1987);
Іван (25.12.1922—загинув на Великій Вітчизняній війні);
Дарія (20.04.1920 р. н.);
Анастасія (16.01. 1926 р. н.).

Старе фото зберігає тепло

Дідусь був грамотний. Закінчив В’юнівське народне училище. (“За благонравіє, прілєжаніє і отлічние успєхі в науках дан сєй Похвальний ліст від 11.04. 1898 года”). Такою ж грамотою в 1904 році було нагороджено і його сестру Параску. Бабуся Тетяна була неграмотною. Повненька, невисокого зросту. Служила в наймах у попа в Рогинцях і заміж йшла від попа. Умерла в 1948 р. (корова баби Харитини побила, пролежала ще місяця півтора-два).

Дідусь у 1929 році, під час розкуркулення поїхав в Алєксіно Московської обл. Присилав посилки з мукою. (Голод був з 1929—1930 і по 1933 роки). Із собою забрав Василя, Гришу, Олександру. 1936 року забрав ще й Дашу. Дідусь був їздовим; возив начальника чи якогось бригадира.

Посівної землі у Гната Остаповича було 4,5 гектара (це на 12 душ) біля вітряка (де зараз свиноферма). Був ліс (вівці пасли). Взялися так, що й із хати виганяли. Тоді Тетяна Леонтіївна дала трохи грошей Івану Хижняку (сусід, він був у правлінні колгоспу), щоб той сказав, що буде женитись на т. Ганні і жить у хаті... Ось так і йшла, чи то пак, топталася по долях сільських трудярів ціла епоха. Не зламатись не можна було. Але треба ж витримати — адже життя продовжувалося.

У пам’яті спливають 60-ті. Дід Гнат, уже маючи поважні літа, допомагав вести господарство, пас корівку. На пастівні ще почитував газети, цікавився і знав духовну літературу: Біблію, Псалтирь, Откровення. Був авторитетом у визначенні дат релігійних свят. Умів читати старослов’янською.

У моїй уяві оживає худорляве лице з невеликою сивою борідкою, ковезкою в руці, зробленою власноруч. Ось він виймає кисет з потовченим у ступі табаком, знаходить клапоть “Колгоспного села” чи “Комуністичним шляхом”. Самокрутка, зверчена його шкарубкими пальцями потемнілих рук, уже попихкує над гасовою лампою сизим димом.

Ранкові сонячні промені здоганяли його на подвір’ї: треба лагодити реманент, заплести лісу, накосити худобині трави. У нього було своє, але досить точне визначення часу — по власній тіні. Приганяв з бердюка корову, розпутував, напував. Прив’язавши її в хліві, ішов до хати, дерев’яною ложкою сьорбав юшку, яку йому насипали з алюмінієвого чавунця. Поснідавши, сідав у холодку за хатою, біля чулану, і майстрував щось, лагодив. Уже перейшовши в нову хату, особливо зимовими вечорами, сідав перед телевізором і споглядав телевізійні передачі. Було запитаєш: “Дідусю, що там гарне показують?” — мовчки махав рукою і йшов геть. Відійшов за земні обрії Гнат Остапович Матвієнко 28 квітня 1974 року у Дарний тиждень.

ДІТИ, ДІДОВІ КВІТИ
Дідові діти, мої дядьки й тітки, як вас згадаю, чим пом’яну? Лише яскравими епізодами вашого життя...

Ганна Гнатівна БАРАННИК (15.11.1910—31.08. 1986) виходила заміж за Баранника Михайла Олексійовича (17.09.1911—15. 12.1978) в 1935 році. Вінчалися в Калинівській церкві на Трьох Святих. Тітка Ганна з дружками пішла пішки до річки, де їх зустрів дядько Михайло з боярами. Повінчавшись, кіньми (двома підводами) добиралися через Рогинці на

Закінчення на с. 12

ПОГЛЯД

СЛОВО ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ

Терміни “національна ідея” і “державницька ідеологія” від частого ритуального вживання у публічній політиці потроху стають ідеалізованими поняттями. Їх легкодумно перенесено із теорії державності в засоби масової інформації і в буденне життя — разом із сотнями інших, для яких придумано чимало різних тлумачень, часом протилежних. Складається враження, що суспільством опановує якась дивна технологія — підміна сенсу політичних понять і маніпуляції ними. Це стає проблемою української політики і сприяє нечесній грі на виборах. Здається, політики уникають публічних дискусій на тему “національна ідея”, а спроби деяких ЗМІ організувати такі дискусії підкреслюють нібито неготовність суспільства говорити на ці теми. Одначе полишити все це до “кращих часів” аж ніяк не можна, — адже йдеться про основні засади української державотворчості й майбутнє нації.

У розлогих розмовах про національну ідею вона постає священною і непростою для означення словами: формула, яку ще досі ніхто остаточно не встановив. А дехто має за національну ідею споживацьке прагнення до заможного життя. Політики схильні “довантажувати” текст витягами з партійних програм, а елітарні ідеологи дописують ледь не всі принципи державницької ідеології. Насправді національна ідея є своєрідною діючою моделлю успішного, захищеного і самобутнього життя народу, об’єднуючи в такий спосіб громадян різного етнічного походження і світогляду. Об’єднує схоже уявлення про успіх, а саме об’єднання не є пориванням до однаковості, — це порозуміння й обмеження власних амбіцій заради високого стандарту якості життя і захищеності інтересів. Успіху прагне кожен народ, тому структурна формула національної ідеї універсальна і може бути представлена в єдності трьох головних принципів.

Прагнення особистого й загального успіху, досягнення високого стандарту якості життя — перший принцип моделі національної ідеї. Здавалось би, що матеріальні пожадання людей схожі і не утворюють суттєвого суспільного протиріччя, спроможного зашкодити порозумінню в національній ідеї. Теорія класової боротьби Маркса—Леніна як спосіб провокування протистоянь дискредитувала себе історично, а в новій інформаційній добі стає позбавленим сенсу архаїзмом. Виникає інша перешкода, властива інформаційно розвинутому суспільству. Консолідації українців заважає відсутність хоча б ідеалізованого взірця суто українського успішного способу життя і пропагування його засобами інформації. Досі держава й політикум орієнтували суспільство на виживання прожитковим мінімумом, приваблювали соціальним захистом, формуючи образ українських невдах замість допомоги самореалізуватись і заробити середній достаток. Суспільство не бачить поважного взірця успішної людини свого оточення, що означає втрату стимулу створювати новий український порядок, утверджувати національну ідею, змінюючи власну поведінку. Це найновіша проблема, бо немає заохочення розв’язувати протиріччя. Виникає питання: заради чого? Відповідь на нього дуже невпевнена і неконкретна. Існує зачароване коло української кризи: щоб виник поштовх до виходу з глухого кута на шлях успіху, потрібен взірець-орієнтир, а для появи правдивого взірця потрібен перший успіх.

Зрушити український віз може тільки прихід до влади і в українські організації людей, які знають, що таке національна ідея і свідомі свого обов’язку громадянина, а також наявність свідомого обов’язку Президента. В Україні національна ідея як взірець-орієнтир мусить бути присутньою передовсім в інформаційному просторі, у ЗМІ. Якщо на телебаченні не запанує український взірець над нині домінуючими російським, американським чи латиноамериканським, у нас немає жодних шансів на успіх, і розмови про національну ідею виллються в такі собі ток-шоу. Вирішити ж проблему не складно — є світовий досвід і скільки завгодно української самобутності. Це проблема влади і організованої громадськості. По телебаченню можна наочно побачити, що таке сучасна інформаційна війна як боротьба пропонованих на показ, рекламованих взірців суспільної поведінки, насильницьке нав’язування чужого способу життя і підпорядкування дій людей чужій національній ідеї, мимовільному сприянню чужому успіху. Комусь важливо, щоб нав’язуваний сурогат життєвої мети замінив аборигенам їхню модель національної ідеї, викликаючи ілюзію причетності до чужого, зате сильного, величного і успішного. Це знеохотить до розвитку власної самобутності, космополітизує і перетворить у натовп — така мета інформаційної війни, від якої не сховається жодна цивілізована людина, що регулярно дивиться телевізор. Подолавши проблему інформаційну, можна врегулювати практично всі наявні в суспільстві серйозні суперечності і дуже швидко зреалізувати національну ідею, яка відразу стане відчутним життєвим успіхом усіх громадян незалежно від національного походження і світогляду.

Феномен української мрії дасть матеріальні плоди, якщо його розвивати вдома і напоказ світові хоча б так, як це роблять американці чи наші сусіди з Росії.

Другий принцип формальної моделі національної ідеї — одержання надійного захисту державою особистих інтересів кожного у приватному житті і в стосунках зі світом. Проблема не в тому, що більшість громадян України не вважають себе захищеними. Багато людей не знають, як правильно оцінити дії держави і політиків з точки зору захисту особистих інтересів громадян і суспільства загалом. Поширення інформації про критерії оцінки дій влади і політиків украй потрібне, бо сприяє об’єктивному тлумаченню подій у державі, підвищує опір нечесним політичним технологіям і сприяє порозумінню. Через відсутність об’єктивної інформації про національну ідею, застосування Конституції і Законів, український громадський правозахисний рух несистемний і слабкий. Громадські організації повинні мати реальні можливості правозахисту і здійснювати правову просвіту, щоб формувати консолідовану думку громадськості у взаєминах з державою. Тільки в такий спосіб, засобами демократії, а також обранням до влади відповідальних людей можна змусити державну машину працювати за призначенням і реально захищати інтереси громадян.

Третя складова формули національної ідеї — досягнення душевної гармонії від вільного розвитку особи і власної самобутності (мовної, культурної, релігійної, звичаєвої). Життя в атмосфері самобутності викликає відчуття миру і спокою, захищеності рідного дому і незрівнянне відчуття волі. Порозуміння в духовній сфері є дуже тонкою і водночас простою справою, бо не терпить фальші й вимагає поваги до законів і Конституції. Принцип простий — заради загального добра кожен громадянин повинен навчитись обмежувати амбіції поширення власної самобутності (мовної, культурної, релігійної і звичаєвої) до рівня природних потреб етносу чи частини громади, щоб жодним чином не завадити реалізації прав на самобутність інших громадян. Саме слово “самобутність” означає бути самим собою, є внутрішньою справою етносу чи національної меншини. Держава повинна, на підставі Конституції і Законів, встановлювати такий порядок стосунків громадян, який виключає протиріччя і конфлікти у сфері самобутності громадян. Аналогічну роль повинні виконувати громадські організації, що представляють інтереси етнічних та інших самобутніх громад. В Україні давно існує штучно створений мовний конфлікт, наслідком якого є значне звуження сфери поширення української мови і водночас надмірне поширення російської в публічній сфері, що аж ніяк не зумовлене потребами розвитку й збереження самобутності російської етнічної меншини. Така ситуація не тільки порушує конституційний порядок державного укладу шляхом обмеження поширення державної мови, що автоматично обмежує застосування її як рідної мови українців, шкодить самобутності більшості населення України. Безумовно, таке протиріччя унеможливлює реалізацію третьої і головної складової умови існування національної ідеї. Адже людина є особою духовною і не може почуватись успішною, вільною, якщо втрачає власну самобутність, передовсім рідну мову. Саме тому національну ідею етнічні українці сприймають як відродження української мови, культури, традицій і духовності. Чимало українців задля такої ідеї готові терпіти нестатки і почекати з реалізацією інших прав на захист держави, окрім захисту української мови. Така позиція зрозуміла, адже українці століттями терпіли обмеження й навіть викорінення власної самобутності і підпорядкування російській національній ідеї. Ті, хто асимілювався російською імперією, прийняв за рідну російську мову, й етнічним росіянам немає сенсу домагатися власної самобутності, вона зреалізована і навіть поширена в публічну сферу, що створює мовний конфлікт.

Етнічні росіяни просто звикли до необмеженого поширення російської мови в минулому, це органічно відповідає їхній самобутності, тому ніколи добровільно не сприймуть закликів обмежити застосування російської мови там, де, за Конституцією, має вживатися державна. Якщо держава не виконуватиме регулюючої і конституційної ролі в мовній сфері, то поширення російської мови зростатиме хоча б тому, що вона є однією зі світових мов і з часом може перебрати функції державної. Зросійщені українці, втративши українську мову, обов’язково вbelieve ввіллються в російську етнічну меншину, а повернувшись до українськомовності — зможуть називатись етнічними українцями.

Те, що російськомовні українці вважають себе українцями, свідчить про реальну можливість повернення в етнос власних предків. Для того, щоб зросійщені українці й етнічні росіяни нормально сприймали національну ідею, вони повинні бути поінформованими, знати правду й закон у сфері застосування мов, мати над собою [illegible] опіку. Цим громадянам треба [illegible], що їхня самобутність захищена, [illegible]ення російської мови в публічній [illegible] лаблює силу держави і працює на [illegible]еси, що зменшує шанси на добробут, захищеність і задоволення всього народу. Ті, хто надто солідарний із сусідньою Росією, мусить пам’ятати, що, живучи в Україні, житиме тут погано чи добре, незалежно від того, як житимуть росіяни в Росії. Чи можуть “борці” за необмежене поширення російської мови сподіватися на успіх, коли успішними не почуватиметься більшість населення — українці? З іншого боку, навіщо численним українцям просити у держави і решти громадян підтримки власної мови, коли їхнє суспільне становище дозволяє це зробити за рахунок принциповості. Якби етнічні українці спілкувалися зі всіма українською мовою, вимагали того ж від інших, не приймали засилля чужих телепрограм і чтива, а хотіли свого й на інше не погоджувались, якби обирали до влади українців — конфлікту не стало б. Лише завдяки принциповості й самоповазі етнічних українців, завдяки створенню державою умов для дотримання законності у сфері застосування мов реалізується найголовніша умова існування національної ідеї, а далі особистий успіх і добробут разом із надійним захистом громадянина.

Наразі громадяни мають порозуміння в пожаданні матеріальних благ, рівняючись до заморського взірця. Така реальність, і про це свідчать соціологічні опитування. Взірець національної ідеї короткочасно існував на Помаранчевому майдані. Люди хотіли іншого життя, хотіли почуватися захищеними, потроху говорили державною мовою, щоб порозумітися, не шкодячи власній самобутності. Бо для громадянина російськомовного, людини будь-якого походження, етнічного українця — був один успіх. Національна ідея і є загальним успіхом через порозуміння і вміння спільно захищати власні інтереси перед світом.

● **Володимир ФЕРЕНЦ,**
м. Івано-Франківськ

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК:
МІЖ ЗОРЯМИ І БЕЗОДНЕЮ

Постанова Раднаркому УРСР від 20 серпня 1925 року про створення Шевченківського заповідника стала значною мірою компромісом між давніми сподіваннями всього культурного українства, ініційованою групи вчених Сільськогосподарського наукового комітету України (зокрема академіка Володимира Різниченка) і чиновницьким апаратом підрадянської України. Адже клопотатися про комплексне облаштування Шевченкового меморіалу з усіма прилеглими територіями почав ще Симон Петлюра на посаді Голови Київської земської управи, а потім і у статусі керівника Директорії. Більшовики як вправні політтехнологи вирішили, що немає сенсу викорінювати традицію шанування Шевченка, але куди вигідніше по-своєму піднести її на щит, переорієнтувавши і змінивши акценти. Так 1924 року в журналі “Комуніст” надруковано статтю М. Любченка, де питання про класову приналежність Кобзаря ставиться руба: “Чий же він, урешті-решт, наш чи їхній? Кому дорожча його пам’ять: українському незаможнику чи петлюрівцю?”

Те, як незаможники дорожать пам’яттю Шевченка, вони продемонстрували 1923 р., скинувши з його могили мармуровий хрест, встановлений 1884 року зусиллями і коштом багатьох діячів і прихильників української культури. Цей акт вандалізму обурив і водночас активізував інтелігенцію нового покоління, тим більше, що саме розпочиналася оманлива пора українізації. Київський губвиконком змушений був створити Комітет зі встановлення нового пам’ятника Тарасу Шевченку, до якого, окрім державних діячів, було введено Миколу Біляшівського, Агатангела Кримського, Леся Курбаса. Ідеєю меморіалу зацікавилися тоді й науковці-природничники. Згаданий уже Володимир Різниченко писав, зокрема, про “Шевченково-гірський державно-національний заповідний парк на зразок тих, які давно утворені в культурних країнах Західної Європи і Північної Америки”. (У проекті постанови РНК назва цієї інституції вже звучала як Лісо-Степовий заповідник України імені Т. Шевченка). Передбачалося виділити під заповідник 1042,5 десятин землі в околицях Канева з тим, щоби провадити на цій території комплексні дослідження — від сільськогосподарських і археологічних до астрономічних, здійснювати природо- і культуроохоронні заходи. Астрономи між іншим відзначили винятково прозорість атмосфери на канівських кручах, що набувало особливого значення з огляду на те, що тут поблизу могили в зеніті паралелі 49 градусів 41 хвилина та 49 градусів 35 хвилин кульмінують дві великі зірки: Велика Ведмедиця та Персея. Одеська ж обсерваторія навіть наполягала на утворенні поблизу Шевченкового меморіалу астрономічного і сейсмографічного закладів. Не випадкове ж місце облюбував для себе Тарас Григорович!

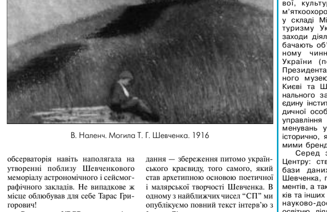
В. Наленч. Могила Т. Г. Шевченка. 1916

Раднарком УРСР довго зволікав із запропонованим на розгляд проектом, підписання якого громадськість очікувала на Шевченківські дні в березні або травні. Проте лише 20 серпня уряд виніс рішення, де йшлося про те, що територія могили Тараса Шевченка оголошується державним заповідником, площа якого замість запропонованих науковцями 1971 десятини землі (це понад 2000 гектарів) становитиме лише 4 десятини. Нині площа Національного Шевченківського заповідника складає 18 гектарів, але і це, — вважає генеральний директор Ігор Ліховий, — не вирішує надзвичайно важливого завдання — збереження питомо українського краєвиду, того самого, який став архетипною основою поетичної і малярської творчості Шевченка. В одному з найближчих чисел “СП” ми опублікуємо повний текст інтерв’ю з Ігорем Ліховим.

Загострюючи старі невирішені проблеми, сучасна доба висуває й свої виклики, на які ще слід навчитися реагувати тим, хто вивчає спадщину Тараса Шевченка і зберігає пам’ять про нього. Однією з таких спроб і стала ідея створення Шевченківського національного центру. Наразі пропонуємо вашій увазі окремі тези до концепції цієї інституції.

● **Микола СКИБА**

При підготовці матеріалу використано інформацію з книги Зінаїди Тарахан-Берези “Святиня”. К.: “Родовід”, 1998

ПРОЕКТ

ДО КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Центр матиме статус наукової, культурно-освітньої та пам’яткоохоронної інституції, що діє у складі Міністерства культури і туризму України. Організаційні заходи діяльності Центру передбачають об’єднання у встановленому чинним законодавством України (постанова КМУ, Указ Президента) порядку, Національного музею Тараса Шевченка у Києві та Шевченківського національного заповідника у Каневі в єдину інституцію з правами юридичної особи та єдиним центром управління при збереженні найменувань установ, що склалися історично, які вже є досить відомими брендами.

Серед завдань майбутнього Центру: створення комп’ютерної бази даних творчої спадщини Шевченка, пам’ятних місць, монументів, а також: музеїв, заповідників та інших установ, що провадять науково-дослідну та культурно-освітню діяльність у царині вивчення і популяризації Шевченкової творчості і носять його ім’я; розробка рекомендацій щодо упорядкування шевченківських найменувань, зокрема і про повернення рідному селу Тараса Григоровича історичної назви Керелівка. Потрібно взяти під громадський контроль використання імені Тараса Шевченка, видання його творів, активно протистояти проявам блюзнірства, а також недоречного вживання його імені, образу, літературних і малярських творів у комерційній і політичній діяльності. Добитися ухвалення державних законодавчих актів щодо врегулювання цієї проблеми.

У ПОШУКАХ СОНЦЯ

Україна давня і сьогочасна постає перед глядачем у творах відомих майстрів пейзажного живопису на виставці “Український краєвид XIX–XX століть” (із колекції Національного музею Тараса Шевченка), яку підготовано до Дня Незалежності України. Тут можна насолодитися спогляданням мальовничості нашої землі у творах Тараса Шевченка, Василя Штернберга, Сергія Васильківського, Сергія Світославського, Катерини Юнге, Опанаса Сластьона, Фотія Красицького, Миколи Бурачека, Сергія Шишка, Івана Марчука, Юрія Герца, Володимира Пасівенка та інших знаних митців. Можна згадати цікаві сторінки з української історії, вдивляючись в архітектурний краєвид, широко представлений в експозиції: від творів Тараса Шевченка, Олександра Кунавіна, Михайла Сажина до картин Федора Коновалюка, Андрія Петрика, Євдокії Болдирєвої. Цікаво через представлені твори прослідкувати важливі етапи становлення і розвитку пейзажу як жанру в українському образотворчому мистецтві. Є можливість ще раз відчути гордість за надбання таких відомих колекцій, як збірка Національного музею Тараса Шевченка. У жодному разі не пошкодуєте, що завітали до музею. Я ж пропоную розглянути експоноване, закцентувавши увагу переважно на проблемі: пошуки сонця і прагнення світла в українському краєвиді XIX–XX століть як прикмети національного світовідчування.

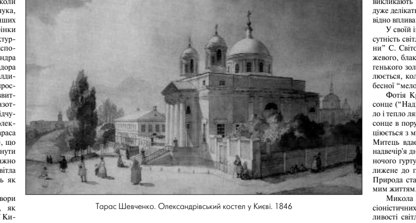
Тарас Шевченко. Олександрівський костел у Києві. 1846

Так, у окремій залі, де представлено твори Тараса Шевченка, можна спостерегти, як розв’язується проблема світла в офортах “У Києві” й “Видубицький монастир” зі славнозвісного альбому “Мальовнича Україна”. І остаточно зачаруватися сповненими світла і повітря, напоєними сонцем акварелями, серед яких багатопланові пейзажі панорамного характеру: “Воздвиженський монастир у Полтаві”, “На Орелі” і взірці архітектурного краєвиду “Костел св. Олександра у Києві”, краєвиди Почаївської лаври. Ці прозорі акварелі переконують, що особливе світло Шевченкових творів — далеко не лише результат пошуків у його творчій робітні щодо подальших шляхів розвою мистецтва загалом, манери пейзажу зокрема, його власної манери творення зосібно. Власне, усе це є вислідом наявності певного світоглядного підгрунтя, що, посилене потужністю та інтуїцією генія, представляє неперевершені зразки національного світовідчуття, виявлені в образотворчому мистецтві. Світлоносність творів Шевченка — тема, що ще потребує окремого філософського дослідження. Адже й особлива філософічність його творів, і творче кредо, і життєва позиція — від сказаного древніми: “Світячи іншим, згораєш сам”. Він ніс світло людям і Україні, не шкодуючи себе, згораючи з любові до них. Але й світло Шевченко відчував по-українськи. Так, як розумів і відчував його народ, який, щоправда, не завжди бачив до нього шлях. Прагнення принести світло, усвідомлення цього покликання були у його вчинках, мислях, проявах геніального обдарування. І ще одна риса, пов’язана з цією ознакою творчості митця. Якщо любов — це світло, то від нього характерна “олюдненість” краєвидів Тараса Шевченка, сприйняття людини як частини природи, космосу в їхньому гармонійному взаємопроникненні. Обидві прикмети, як традицію, продовжуватимуть послідовники Шевченка у жанрі пейзажу, у чиїх творах спостерігаємо і “олюдненість” (жанровий елемент у вигляді характерних сценок із життя селян, чумаків), і прагнення світла, пошуки сонця не лише у сенсі малярської майстерності, а як риси ментальні. Посилення емоційного впливу, прояви національного означеності краєвиду співпадають із його становленням, “викристалізуванням” як жанру в II половині XIX—на початку XX ст.

В українському мистецтві з’являються нові потужні постаті. Так, на виставці експонуються твори Опанаса Сластіона: “Долина річки Снов”, “Пейзаж села Бігач”. Невеликого розміру, проте виконані напрочуд майстерно. Перебування на межі з мініатюрою лише увиразнює специфічні принади формату. Твори привертають увагу багатоплановістю і панорамністю зображення, а ще викликають відчуття наповненості сонцем, яке дуже делікатно заповнює простір картин, відповідно впливаючи на глядача.

У своїй індивідуальній манері передає присутність світла у творі “На березі річки Почайни” С. Світославський. Найтонші нюанси рожевого, блакитного кольорів ніби сповнені легенького золотавого світіння. Цей ефект посилюється, коли художник передає відблиск небесної “мелодії” на водній гладі.

Фотія Красицького привабило призахідне сонце (“Надвечір”). Його м’яке, спокійне світло і тепло лягають на землю. Стомлене світило, сонце в пору мудрості доби — надвечір — асоціюється з мудрістю життєвого людського віку. Митець вдається до певного контрастування: надвечір’я дня і молодість дівчини (однієї із жіночого гурту), зображення якої найбільш наближене до глядача у правій частині картини. Природа стає поштовхом до роздумів над самим життям.

Микола Бурачек перебував у полоні імпресіоністичних пошуків і знахідок, звідси особливості світлоповітряного середовища у творі “Хата в селі Пекарі”.

Проблемою передачі сонячного світла у краєвидах переймався і Сергій Шишко, і представники вже молодшої генерації українських художників, як-от Володимир Пасівенко (“Рідні мотиви”). Його призахідне сонце спонукає до розмислів над історичними пластами української історії.

Іван Марчук (“Зимова ніч”) переконує, що світло не зникає навіть уночі, просто змінюється на інше — місяць. Але, підсилене мерехтінням снігів, у яких відбивається світло, здатне розсіювати морок ночі.

● **Тетяна ЧУЙКО**

ЩОБ ЗІБРАТИ В КУЛАК УВАГУ ГЛЯДАЧА...

В історію українського кіно Раїса НЕДАШКІВСЬКА увійшла, розкривши образ Мавки в “Лісовій пісні” Віктора Івченка та зігравши Лялечку у його ж таки фільмі “Гадюка”. Були й інші ролі. На жаль, не багато. Яскрава українська врода Недашківської не завжди була запорукою сценічного успіху. Можливо, навіть вадила. Спробуйте віднайти у сірі радянські дні роль для її амплуа — характерну, яскраву, динамічну і дуже жіночну... Мабуть, тому її дедалі більше вабив поетичний театр. Актриса й тепер любить працювати зі словом.

— Коли ми робили в молодіжному театрі виставу “Слово про Ігорів похід”, приїхав Андрій Чернов із Москви і прочитав нам “Слово...” мовою оригіналу. Ми були такі вражені, начебто, знаєте, якесь прадавнє коріння затремтіло... Щоправда, наші мовознавці вважають, що в цьому читанні є російський акцент.

— *Мабуть, небезпідставно...*

— Він — росіянин, тож не дивно. Але я не хотіла б акцентувати саме на цьому. Просто за приклад взяла силу слова. Щось подібне пережила на власному досвіді у Ярославлі. Там 1995 року проходив театральний фестиваль. Я грала у моновиставі “Плач Ярославни”. Травень місяць, усі в мундирах і орденах. Відзначали 50-ліття звільнення від фашизму. Але саме в цей час Росія вторглася на чеченську землю. Як заголосила моя “Ярославна”... Аж мороз по хребту. Потім я запитала: “Чому матері мають віддавати своїх дітей на цей безглуздий бій!?” Коли ми їхали по Золотому Кільцю, мені сказали, що вже поховали першого хлопця з Чечні. Того дня, в Угличі, я кричала на сцені голосом матері, яка на війні втратила сина. За що їй таке горе? До мене підійшов один відомий актор і невдоволено спитав, яке мені діло і чого я втручаюся у внутрішні справи Росії... Я відповіла: “Вам своєї дитини не треба віддавати на бойню. А чужих не шкода...” Усе це я про ту ж таки силу слова. Згодом мене запросили на телебачення привітати українців з Новим роком. Я відмовилася. З яким лицем мала бажати щастя, здоров’я, коли поруч лилася кров? Тільки сказала, що ось зараз, у цю хвилину, зберімо все світло наших душ і направмо його до тих людей, від котрих залежить доля дітей. Сьомого січня, на Різдво, були страшні бої. Передача вийшла дев’ятого... Увечері того ж дня в новинах повідомили, що між воюючими сторонами вперше почалися переговори...

— *І що... Ви тут вбачаєте якийсь зв’язок?*

— Можливо, це наївно, але я вірю. Ми навіть не здогадуємося, як впливає слово, яку енергію та силу воно має! І як важливо у серці нести добро... Недарма Марія Капніст любила промовляти: “Плохім мислям скажи: брись”. Або як Леся Українка: “Геть думи сумні!” Життя — миттєве. Хочеться, щоб ми це зрозуміли і жили, як у раю. Але то дуже важко. Адже ми такі недосконалі...

— *Ну, а з яких країв ця енергійна жінка?.. Звідки Ви родом?*

— Дитинство пройшло у селі Старі Вороб’ї. Це Житомирщина, Полісся. Збирала гриби, ягоди, пасла худобу, полола льон. Ранній ранок, коли сонце ще не зійшло, назбираєш у поділ тих молодесеньких огірочків, шматок сала вхопиш чи здору з чорним хлібом домашнім... А потім вийдеш у поле, а пташки співають-заливаються, і починає над житом, над лісом сходити сонце... Вражаюча краса... Я вдячна долі, що моє дитинство минало у селі. Може, через те люблю переглядати фільм Ярослава Орєхова “Виходжу один я на дорогу”. Головний герой — колишній режисер оперного театру. Коли йому минає 46 років, він кидає все і їде в село. Каже, що ніколи не шкодував за вчинком, бо тільки тепер учиться жити у гармонії з природою. “Адже тільки на одному квадратному кілометрі до 300 різних трав, а ми крім конюшини й кульбаби нічого не знаємо. Нас оточує світ, з яким ми не знайомі. А бджоли, скільки в них нерозгаданої таїни... Я нікуди не поспішаю, і живу так, як хочу. Я не можу запросити сюди своїх дітей і онуків, тому що вже втратив цей момент у їхньому вихованні. Не можу взяти відповідальність за їхню долю”, — розмірковує герой фільму Орєхова...

— *Філософію режисера та його героя можна зрозуміти... Але я не певна, що село — то панацея від душевного хаосу. Точніше, коли немає спокою у серці, то вже краще жити в мегаполісі... Але це так, суб’єктивне... Повернімося до акторської професії... Що для Вас значить бути актрисою кіно й театру?*

— Був період, коли я довго не знімалася в кіно. То був складний для мене час. Від товариства “Знання” я стала їздити Україною і читати вірші. Побачила реакцію людей і зрозуміла, що можу реалізуватися в театрі. Тоді в Чилі сталося вбивство Віктора Хари, і це підштовхнуло мене зробити моновиставу, присвячену Іспанії. Важливо було понизити модуляції, тому я спеціально займалася мовою з педагогом. Вистава починається з юності, а закінчується монологом уже літньої жінки. Така філософська, символічна п’єса. Моя лірична героїня — муза Іспанії, наречена і вдова Федеріко Лорки. У неї народжується дитя. Разом вони покидають Іспанію, їдуть у Чилі. Наприкінці моя героїня, вже сивокоса, втрачає сина. Друга частина вистави присвячена почуттям жінки, котра поховала єдину дитину... Я довго грала у цій виставі. Спочатку показала її в Будинку кіно та консерваторії, потім чотири роки перерви. Коли відкрився Київський молодіжний театр, я прийшла туди з цією виставою. Мені довелося окремо вивчати сценічну техніку мови, тому що я нею не володіла. У кіно своя специфіка. Там досить тихо розмовляємо, як у житті. А сцена потребує фіксації, вміння вчасно форсувати голос. Щоб звучали голосні, тим більше в поетичному театрі. Коли під час вистави не чути актора, мене, як глядача, це дратує. Дуже важливо, щоб було добре чути. Першу фразу треба поволі читати, щоб зібрати в кулак увагу глядача.

— *Знаю, Вас часто запрошують на різні поетичні вечори...*

— Це заслуга Катерини Криворучко. Вона часто організовувала поетичні дійства, на котрих відкривалися невідомі імена. Довгий час пані Катерина працювала в Музеї літератури, тепер займається архівами. Свого часу вона відкрила мені Стуса, Левицьку-Холодну, Маланюка, Барку, Телігу... До речі, саме така радість... Катерина Криворучко знайшла в архівах рідкісний документ. Уявіть: на отакенькому пожовклому клаптику паперу, списаному з обох боків, вірш Максима Рильського. Криворучко згадувала: “Бачу: почерк Маланюка... Але в кінці тексту написано: Максим Тадейович Рильський, 1922 рік”. Рильському тоді було аж 17 років... Він написав вірш, який називається “Поцілунок”: “*У темній гущині її я наздогнав, вона, вже лежачи серед пахучих трав, руками пружними од мене одбивалась. Нарешті стишилась. І диво дивне сталось: уста, що і мене, і рід мій прокляли, мов квітка багряна до мене простягли свій келих, сповнений солодкої знемоги. Натомлені з біг стрункі і дужі ноги білі мармуром під місяцем німим. І тихим голосом, охриплим та чудним, вона промовила: “Жорстокий переможцю, упасти в цім бою для мене найдорожче”...*

— *Так... Чоловічий вірш... Тільки трохи не розумію, як він опинився в архівах Маланюка...*

— Він був настільки вражений поезією, що переписав її для себе. Уявляєте?

— *Уявляю... Пані Раїсо, а мене свого часу вразив фільм “Гадюка”. Ви там зіграли роль Лялечки. Образ такого собі комунального стерва — пристосуванки й утриманки... Не складно було входити в образ?*

— Негативний персонаж завжди виразний. За таких умов не складно входити в роль. Навпаки, уже тоді я була невдоволена, що мені не дають розгулятися в матеріалі... Сорок років минуло з того часу, коли знімали “Гадюку”. До речі, сама Неллі Мишкова, котра зіграла Гадюку, запропонувала мені роль Лялечки. Пам’ятаю, як утрамбували моє довге чорне волосся, бо пожаліли різати косу... Шпильок — тонна. Через п’ять хвилин голова під перукою боліла так, що я готова була все це зірвати. Але то був дуже щасливий період мого життя. У “Гадюці” знімався практично весь наш курс. Іван Миколайчук, Олексій Кондратенко, Борис Борундуков і Борис Івченко — син Віктора Івченка...

— *Син режисера фільму?*

— Так. За цей фільм Віктор Івченко отримав Шевченківську премію. Це мій Вчитель. Натурні зйомки були у Чернівцях. Дивовижне місто, прекрасне. Дуже люблю його. Під час зйомок ми потоваришували з Неллі Костянтинівною. І особливо зблизилися, коли помер Вчитель, у 1972 році, буквально через сім років після відзнятого фільму... Але поки не настав той темний день, переді мною та нашим творчим колективом розгорталося велике кохання. Тоді був дуже важкий час, змінювати життя було небезпечно. Але Віктор Івченко відважився. Розлучився з дружиною і одружився з Неллі Костянтинівною. Як він любив цю жінку... Обожнював її. Жодного дня не міг бути без неї... Це була доля. Адже Віктор Івченко, колишній львів’янин і головний режисер Львівського театру ім. Марії Заньковецької, спеціально переїхав до Києва і відважився перейти до кінорежисури, щоб зняти фільм “Лісова пісня”. То була його мрія. І тут, у Києві, він зустрівся з Неллі. Після смерті Віктора Іларіоновича її страшенно ображали, тому що не дали довести до кінця акторський курс. Вона б стільки могла дати учням! Шалено талановита... Це жінка, яка вміла робити все. Вона чудово шила. Коли чоловік помер, Неллі за одну ніч руками, без швейної машинки, пошила чорну сукню.

ГІСТЬ НОМЕРА

— *А що трапилося... Івченко хворів?*

— Він був сердечник. Перед фатальним кінцем у Віктора Іларіоновича вже було два інфаркти. Лікар казав, що йому лишилося максимум півроку. Неллі безмежно страждала. Коли відзначали ювілей, присвячений 85-річчю від дня народження Віктора Івченка, ми з Неллі говорили вже тільки по телефону. Вона навіть у Москві не хотіла зі мною побачитись. Останні її слова: “Не знаю, за що чоловіку було таке щастя”...

— *Розумію, що для Вас це дуже близькі люди... Але ж були зустрічі і з іншими знаковими людьми...*

— Звичайно... Бог не обділив мене зустрічами з яскравими людьми. У пам’яті виринає Нонна Мордюкова і той день закриття кінофестивалю, коли наші колеги один за одним виходили на сцену й отримували призи — статуетку Ніки. Це була така напруга! Пам’ятаю, як вийшов В’ячеслав Тихонов на сцену, а Мордюкова в півголосу й каже: “Слава має поганий вигляд, Штірліц не повинен старіти...” Цей фільм побачили мільйони, і всі були закохані у Штірліца...

— *Не факт, думаю, Штірліц із Мюллером мали однакову армію прихильників...*

— Хай буде так, я власне про фестиваль... Ось уже оголосили Ію Савіну, потім мала роль в одній зі стрічок Кончаловського, оголосили Мордюкову і мене... Ми обидві грали у фільмі “Комісар”.

— *Це який “Комісар”, Мащенка?*

— Ні, фільм Мащенка називається “Комісари”, а це “Комісар” Аскольдова, я там грала Марію, матір багатодітної єврейської сім’ї. Аж ось настав драматичний момент... Починають розкривати конверт і я нутром відчуваю, витягуюся на два метри, бо оголошують моє ім’я. Раїса Недашківська отримала Ніку... Перша людина, яка мене привітала, була Нонна Мордюкова. Після такого удару по честолюбству у неї знайшлися сили на справжню щирість. Це велика жінка.

— *Пані Раїсо... Може, моє запитання трохи дражливе, але спробуйте відповісти... У романі С. Моема “Театр” головна героїня — знаменита актриса, прототип Сари Бернар. Письменник спробував дібрати ключик і розкрити акторську природу. За його спостереженням, актор втрачає свою особистість. Він начебто скроєний із різноманітних ролей і шматків монологів...*

— Основні ролі я пережила в особистому житті, доволі трагічному. І Марусю Чурай я у ньому зіграла... Якось уже так сталося, що цей образ пройшов крізь усе моє життя. Але я не так уже й багато зіграла, щоб на мене впливали мої ролі і щоб не розуміти, де я на сцені, а де у житті. У мене ніколи не було бажання гребти під себе. Всім актрисам я роздавала ролі, не була жадібною. Бог не дозволив мені грати у п’єсі “Політ над гніздом зозулі”, “Не боюся Верджинію Вульф”... Мені пропонували, але якось не склалося... Мабуть, це саме та негативна драматургія, яка руйнує і актора, і глядача. Я завжди звертаюся до режисерів, щоб вони мали це на увазі. Тому що ми маємо нести позитив і лікувати людей. Нехай навіть через катарсис і трагедію, але просвітлення обов’язково має бути. Мистецтво не має права на депресію. Інколи читаю сценарій і розумію, що драматург писав його на негативі. Навіщо це людям? Я дуже щаслива, що зіграла Катерину Білокур. І дуже вдячна Віктору Василенкові, котрий довірив мені цю роботу. Так от, Катерина Білокур, котра мала страждення життя, трагічне, важке, одиноке, вона малювала таке чудо, яке лікувало людей. Вона ж ніколи не вчилася малювати... Наче пробивалося її єство, оте коріння глибинне роду-першороду. Вона перетягувала нас усіх через оцей апокаліпсис XX століття у вік гармонії і любові. Порятунок красою. Так само і Леся Українка. Наприкінці життя створює найбільш гармонійний твір — “Лісову пісню”, у якому об’єднала не частини України, а світи. Видимий із невидимим...

● Розпитувала
Уляна ГЛІБЧУК

СПИСАНО З ПАМ’ЯТІ

Закінчення. Початок на с. 11

святкування весілля. Дружками були Надька Прошина, тітка Олександра — тут вона й познайомилася з Іваном Флюрином з Калинівки, майбутнім чоловіком (він боярнував). На весіллі були також Катерина, Микола. Весілля тоді відбувалося вжитку (по багатству), у середньому — на 8—10 осіб. Якщо багатший був чоловік, то було півдо 7—8. Дідусь Гнат не зміг бути на весіллі, бо мав “тверде” завдання. Бабуся Тетяна написала про це йому в Алєксіно (Московська обл.). Перед весіллям д. Михайло приїздив по худобу до молодої з боярами. Були морози дуже великі, та снігу на той час було мало.

Тітка Ганна робила ланку. Машиною не їздила — закачувало. І тому часто наздоганяла рядки (тоді рядками писали роботу). Попорається — і пішки за ставок. Народила троє дітей. Двох поховала. Нині згадує матір син Іван, батько трьох дітей.

Олександра Гнатівна ШАПАР (10.04. 1914—17.04.1994).

Народилась у В’юнному. Ішла заміж восени 1937 р. Не вінчалася, бо не було вже попа. Дідусь забрав у Алєксіно, бо тут заганяли в колгоспи.

Катерина Гнатівна МАТВІЄНКО (24.09. 1915—05.10.1987) народилась у В’юнному. Хрещена шістьом із нас (окрім Валі). Була в наймах у голови колгоспу в Осовикому з 1932 р. по 1936 рік. Скільки пам’ятаю, працювала на колгоспному полі, в ланці: розкидала гній, сапувала буряки, гребла сіно, копала картоплю, чистила й кагатувала буряки. Удома поралася біля корови, давала свиням, топила в печі. Хрещена гарно співала, грала на балалайці.

Григорій Гнатович МАТВІЄНКО (09.01.1912—пропав безвісти на Другій світовій). Дядько Гриша був засудженим у 1929—1930 р. на 2,5 роки під час колективізації. Мали судити дідуся за невиконання твердого завдання — хлібопоставок. Але забрали сина. А також 3 корови, коня, комору. Гриша прийшов із тюрми по касації — десь у Пилипівку не дійшов до хати. Місяць чи два вдома побув і забрали на Фінську. Після Фінської війни приїхав додому (і відпустки не добув) — оголосили мобілізацію — поїхав сам на війну Германську (Велику Вітчизняну). Був поранений. Востаннє написав з Орла, зі шпиталю.

Перший мотоцикл на селі...

Василь Гнатович МАТВІЄНКО (24.01.1913—улітку 1936).

Василь був повним, кругловидим, насадкуватим, мужнім. Товсту ломаку з лісу, що на вулиці була, переламував рукою. Добре вмів ткати полотно. Тітка Даша згадує: “Гарно співав. Було це давно: у старій хаті Василь, Ганна, Олександра, Катерина, мати (баба Тетяна) щось робили (може, ткали) і завели співать, а дід Максим (сусід) прийшов по воду та й слухає, як почув, що співають, то поставив відра, зайшов у хату та й питає у матері, чи можна послухати?” Василь умер в Алексині.

Іван Гнатович МАТВІЄНКО (25.12.1922 — пропав безвісти у Великій Вітчизняній війні). Росту був високого, русявий, кремезний. Гарно вчився в школі. Працював у В’юнному в 1940—1941 р., до армії, у колгоспі. У липні 1941-го був мобілізований. Очевидно, загинув на території Кіровоградської обл.

Білим лататтям над хатою спалахують зірки на небі. Пролітають у вирій дикі гуси, журавлині ключі. І понині з того воєнного вирію чекаємо дядьків: Гришу з Іваном.

Ще не повернулися. Вже понад 60 весен минуло...

ХАТА

Зустрічала нас із далеких доріг своїм білим околом під солом’яною стріхою, веселими віконницями, мазаною глиняною долівкою. Особливо запашна — Зеленими святами. Цей букет пахощів інколи й зараз тривожить душу. Клечання підкреслювало урочистість цього свята. Воно скрізь: за образами, портретами, рамочками з фотографіями. Звичайно ж, споконвічні рушники: полотняні кролевецькі, помережені червоними і чорними візерунками; вишиті на колінкорі гладдю та хрестиками яскраві і глибокі малюнки, витворені у хвилини фантазії і дозвілля. Веселилась наша хата. На її причілку завжди як оберіг — чорнобривці, васильки, звіробій. Білі стіни були причепурені мальвами різного кольору. Особливо ці квіти любили рости у пасіці, захищеній із півночі височенною очеретяною огорожею. У час літньої медокачки відкривали ми фіранку зі сторони вулиці — хата наповнювалась пахощами меду, сонця, тепла, дзижчанням незадоволених маленьких трудівниць.

Багатими були ми в цій рідній хатині на дитячі думки, юначі мрії. Балувані пестощами весняних вітрів і водяних плес, пахощами свіжоскошених трав на луках, скупані прохолодами осінніх туманів, колисані завірюхами й заметілями — росли ми серед своєї хутірської краси гарними, рум’яними, щасливими. Мали меткий розум і щире серце. Звідси ми родом — з цієї хатини край села. Тут звідали нестримну повінь весняних почуттів і вир першого кохання. Як далеко залишилися ті хмільні пахощі білих акацій, ті гамірні походи у сільський клуб, зустрічі з друзями під акомпанемент сільської гармошки і торохкотіння кіноустановки, вечірні утаємничені вечори під веселий стоголосий спів весняного птаства.

Одарка Матвієнко: одцвіло моє поле

Звідси покрученими сільськими стежинами виходили ми в далечінь в пошуку своєї життєвої дороги, ще не уявляючи, як це треба робити. Із тривожним серцем ненька й рідні проводили нас за хвіртку уже під акомпанемент набіглої сльози, чекаючи нашого повернення з тих не завжди близьких доріг. А літа все йшли і летіли, то прискорюючи свій біг, то стишуючи ходу. Відцвітали абрикоси і яблуні, обдаровуючи восени своїми плодами. Уже і внуки з’явились у наших родинах, якими марила батьківська хата. А в косах у мами і тітки Одарки все більшало сивини. Хода стала повільнішою. Усе складніше стає і худобу порати, і дати лад у господарстві, і причепурити білостінне гніздо. Приземкувата стала хатина: присіли віконця, де стрімкі сонячні зайчики будили літніми погожими ранками малечу, де, пригнувись біля печі, можна було бачити півсвіту.

Пролітають над хатою ключами дикі гуси. Покличуть на жнива жайворонки. Защебечуть на подвір’ї молоді ластів’ята. І завжди чекає біла моя хата на наше повернення з далеких доріг, у свою обитель дитячих мрій. Тяжко підтримувати в належному стані ті білі стіни в рушниках. Але ще твердо лежить сволок з вбитим пробойцем над лежанкою, де гойдалася наша калинова колиска. Скільки ще могло б бути проспівано над нею колискових пісень! Ще висить жердка над піччю, причеплена дідусевими руками, зберігаючи в собі ще тогочасну теплінь. Відлунюють храмові свята зі співами й веселощами. Широкий дощатий стовп, “угол” — мабуть, вісь усієї хати (що розділяє хату, хатину і сіни) — зберігає наші обійми, де ми добровільно-примусово відстоювали за якийсь непослух певний час. Стоїть ще у лісяно-очеретяній коморі старенька скриня, яка справно служить вже не один десяток літ. А ще на хаті під бантиною примостилася незамінна прядка — такий потрібний атрибут життя селянина. Без перебільшення можна говорити, що прядка і зодягала, і годувала, і веселила, — оберіг мого безповоротного дитинства. Присідає, нахиляється хата під тягарем часу. Але стоїть. Уперто стоїть на підвалинах, — на радість нам, хто в цій хаті народився.

Костянтин — 1 січня 1953 р.
Світлана — 29 січня 1955 р.
Клавдія — 1 січня 1957 р.
Валентина — 17 липня 1958 р.
Лідія — 12 листопада 1960 р.
Павло — 26 грудня 1962 р.
Леонід — 28 квітня 1965 р.

МАТИ НЕ БУВАЄ ЕПІЛОГОМ

Залишилося ще не вимовленим слово про найдорожчу людину — МАМУ, **Анастасію Гнатівну Матвієнко** (12.01. 1926 року), яка народила нас, виховувала, загартовувала, навчила життю і дозволила злетіти у свою життєву височінь! Чи знайдеться ще людина в нашому краї, здатна зрівнятись у своїй любові до нас, у своїх переживаннях за наші турботи і недоречності, у своїй радості за наші успіхи? Ми, її діти, зі скромною величчю сприймаємо ті офіційні медалі й ордени за велич материнської праці: за недоспані ночі, за материнську колискову, за ласку. За шматок пирога, за скибочку калинового короваю. За цвіт черемхи над річкою і жайворонкову пісню. За срібні павутинки в її красивих косах. За чекання на наше повернення. Які слова сказати, які поеми написати в подяку за буття? Коли сповна можна буде віддячити МАТЕРІ? Та чи зможемо? Єдино правильним, мабуть, на цьому світі є молитва до Творця, Божої Матері і всіх Матерів, усім Ольгам, Вірам, Галинам, Маріям, Людмилам, Аллам, Параскам, Мотронам і всім матерям, які виводять своїх дітей у Життя — з вдячністю.

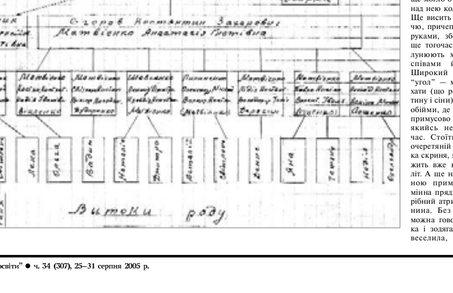

● Один із роду — **Костянтин МАТВІЄНКО,** В’юнне—Київ, квітень 2005 р.

Від редакції: *Цей матеріал написано інженером Костянтином Матвієнком за поривом духу. Сподіваємося, дорогі читачі, що ви також приєднаєтеся до ідеї нашого тижневика — написати книгу Українських родів.*

...бо гетьман
— то звичайний чоловік,
що на плече узяв
найважчу ношу...

ГЕТЬМАН

I

Перед Ним вирує велелюдний майдан. Розмаїття барв, різноголосий гомін, вибухи сміху. Тисячі облич, обпалених сонцем і вітром. Здається, сьогодні тут — уся Січ.

Тисячі й тисячі очей дивляться на Нього. Щойно, за давнім звичаєм, двічі відмовившись, на третій раз Він узяв простягнуту йому булаву, перехрестився й поклонився громаді. Щойно Він став Гетьманом.

Гримнуло й покотилося удалину гучне "Слава! Слава! Сла-а-ава!!!" Вдарили гармати. Зблиснули на сонці вихоплені з піхов шаблі, злетіли догори козацькі шапки.

Майдан поволі стихав. Чекаючи, поки все вгамується, Він пильно вдивлявся в кожне обличчя. Молоді й літні, усміхнені й суворі, рішучі й задумані. Багатьох знає давно. Ці сміливці й одчайдухи ніколи не лестили, не підлабузнювалися. Їхнє "Ганьба!" або "Слава!" виявляли глибоку зневагу чи захват, ставали найвищим судом. Він знав це достеменно, бо був одним із них, змолоду всотував на Запорожжі ці чесноти. Вчився у старших, мужнів поруч із ровесниками. І, вже будучи рівним серед старшини, не забував слів свого навчителя, мудрого Івана Безгрішного: "Покладайся на отаманів, але вір до останнього тільки простому козакові!"

На майдані залягла тиша. Усі затамували подих, чекаючи слів нового Гетьмана. Тільки десь оддалік лементіли байдужі до людських справ горобці. Він ступив крок уперед і заговорив.

— Братове! У непростий час ми перегортаємо чергову сторінку нашої історії. Попередні сторінки важкі од пролитої крові, повні горя й скорботи. Прекрасна й багата наша земля, не дає вона спокою завидющим очам. Од хижих зазіхань не маємо спокою у власному домі, змушені облишати мирне рало та братися за шаблі. Скільки козаків лягло в бою, скільки братів і сестер страждають у неволі, скільки ворогом спалено осель, потоптано полів!

Шановна громадо! Невже лишимо по собі одні тільки сумні кургани? Невже в понурих нащадках житиме лише спомин про мудрий і відважний народ, що не зумів згуртуватися перед підступами недоброзичливців — чужих і своїх?..

Майдан сколихнувся, загомонів. Перемовлялася за спиною старшина — краєм ока Він помітив це. Розумів, що порушує усталені правила, не раз-бо многомудрі полковники повчали: не можна так говорити з простолюдинами — треба їх коржиком поманити, а потім — батіжком, батіжком... Та стояв у цю мить не серед старшини, а очі в очі з народом, і не міг, не смів забути його мудру науку, відгородитися од нього, знехтувати його болі, його одвічні сподівання. Знав, що всьому — сподіванням і терпінню теж — приходить кінець. І тоді або душа народу стає випаленою пусткою, або в ній визріває сліпий бунт. Досить уже поповнювати сумний лік поразок — пора набувати окриленого досвіду перемог. Не міг відвести погляду од великих очей вірного джури — хлопця-сироти Андрія Юшка, що прибився недавно на Січ. Бо його очима дивилося на Гетьмана майбутнє.

Тому Він ступив ще крок уперед — до людей — і продовжив...

II

Перед Ним вирує велелюдний майдан. Святковий гомін, веселі усмішки, буяння помаранчевого кольору. Тисячі й тисячі облич, зігрітих спільною радістю. Здається, сьогодні тут — уся Україна. Сьогодні тут — народ, який тричі сказав "Так!" і на цьому майдані захистив свій вибір. З волі цього народу Він став Президентом і зараз має сказати перед ним своє слово.

Що сказати тому, хто повірив у незалежність і — знову ошуканий — став було втрачати віру, та несподівано для всіх і, мабуть, для самого себе став на захист власної гідності? Що сказати тим, хто пізнав смак перемоги і вже ніколи не зігнеться, з ким останні місяці Він пліч-о-пліч долав завади, скидав із душі останні пута зневіри й нерішучості? Та й тим, хто поки ще не прозрів, пішов за іншим поводирем, але все-таки був складовою цього — єдиного в прагненні до кращого життя — народу.

Розумів — має говорити не лише від себе, а й від тих, що з глибини віків, мов естафетну паличку, передавали йому символи влади. Ох і важка вона — булава Богдана! Скільки за нею сміливих мрій і героїчних потуг, скільки непослідовності й відступництва. Тож зі своїми соратниками — аби лиш вони укотре, не приведи Господи, не розсварилися — кожним наступним кроком, кожною дією має спокутувати провини попередників, надолужувати згаяне, торувати свій, неповторний, український шлях в омріяне майбутнє.

Важку ношу бере Він на свої плечі. І не має тепер можливості й права ухилитися, схитрувати, зійти з цього шляху. Бо свідками на ньому з цієї миті будуть сиві козацькі кургани, гноблені й принижувані співвітчизники, вірні прихильники й пильні вороги. Бо завжди поруч буде Його Величність Майдан, який половині України зробив щеплення проти вірусу рабства й покори.

Тисячі й тисячі очей дивляться на нього. Сьогодні в них — таких різних — щира любов і радість перемоги. І як хочеться, щоб ця доброзичливість, це піднесення пішли Україною, огорнули, зігріли кожного, додали снаги для спільного творення — на Заході й Сході, на Півночі й Півдні. Як хочеться, щоб їх вистачило не лише на свято, а й на будні — на подолання труднощів, на чесний поступ до спільної мети.

А ще Він побачив серед велелюддя дві пари очей. Співчутливо-схвально і вимогливо-тривожно дивилися на Президента великий Гетьман і легендарний предок Андрій Юшко — сивочубі, з обличчями, позначеними безжальними ворожими шаблюками...

Тоді Він ступив крок уперед і почав:

— Дорогий український народе!..

Сергій ЦУШКО,
письменник

Преображення Господнє (Спас), День пасічника й День Незалежності — свята, близькі за календарем і духом

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Черговий редактор, перший заступник головного редактора, відділ політики
Олександр СОЛОНЕЦЬ
279-49-47

Заступник головного редактора, відділ соціальної тематики
Микола СКИБА
279-49-47

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Марія КРИШТОПА
270-55-57

Спеціальний кореспондент
Радміла КОРЖ
279-39-55

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

278-63-69

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://slovo.prosvita.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті "Преса України" у середу. Зам. № 3301234

Загальний наклад — 40000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.

VOX POPULI

ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Віталій БАЛА, директор Агентства моделювання ситуацій:

"Нинішнє святкування Дня Незалежності за духом схоже на відзначення першого року: великий національний підйом, початок зневіри у новій владі, формування нової політичної еліти.

Пересічний українець на 14 році незалежності нарешті може сказати, що це державне свято справді є для нього якщо не святим, то дуже визначним. У той же час, варто відзначити, процес зневіри суспільства у новій владі сьогодні значно швидший і незворотніший, аніж перші розчарування часів незалежності. Запас міцності у нинішньої влади занадто малий, аби вдаватися до небезпечних економічних і політичних експериментів. Хочеться цього разу почути від Президента і від Прем'єра не лише декларацій, а й побачити реальні дії".

Олег ТЯГНИБОК, народний депутат, Голова ВО "Свобода":

"Події Помаранчевої революції зайвий раз підтвердили усім скептикам, — Україна відбулася як справді незалежна, демократична, сильна держава.

Разом із тим, пам'ятаючи, як швидко на початку 90-х років здобутками незалежності скористалася компартійна номенклатура, яка прийшла до влади та приватизувала все, з чого можна було робити гроші, я дуже обережно ставлюся до дій нової влади. Адже її завдання — виправдати сподівання українців на суттєве й реальне покращання їхнього життя. У іншому випадку на хвилі електоральної апатії до влади можуть прийти небезпечні безідеологічні проекти. При цьому буде абсолютно нівельовано елемент політичної відповідальності — отримаємо спад і в політичній активності, і у темпах економічного зростання".

Опитувала **Радміла КОРЖ**

ЖИВА

Дмуть вітри, аж ген до небокраю
В чистім полі — золоті жита,
Хлібороб жнива розпочинає,
Радість млосно груди огорта.

Миколаїв, Піски та Рокитне
Облітав я, швидкокрилий птах,
Небо дощове і непривітне
Слалося туманом по житах.

Я любив землянки і діброви,
У колгоспі добре працював,
Сині очі й гарні чорні брови
Від дівчат ніколи не ховав.

Мій автомобіль "Газоном" звався,
Я возив ним силос і зерно,
В негараздах завжди усміхався,
Грав в футбол, у шахи й доміно.

На жнивах бували катаклізми —
Рвали обрій хмари дощові.
Вірив я в маразми, комунізми,
В комсомол та в вишки бурові.

Мій "Газон" возив зерно добірне
До хлібоприймальних підприємств,
Турбували серце непокірне
Злочини "святих міроприємств".

Я люблю тебе, моя Вкраїно,
Чорні хмари сріблять голуби,
В цій землі зарито пуповину,
Посадив на ній я три верби.

Хай молотять пшениці і жито,
В норіях сортується зерно,
Найстрашніше горе пережито,
У трояндах визріло вино.

Мчать машини по моїй дорозі.
Що везуть вони? Не знаю я.
Рідна мати плаче на порозі —
Сизокрила ластівка моя.

Йдуть літа, мов повноводні ріки,
Грає риба, їй не до журби,
Поріднився я з селом навіки,
Я не можу жити без верби.

Ой, жнива мої, моя державо,
Вкрились скроні сріблом сивини.
Я не хочу, щоб рука лукава
Позрізала верби для труни.

Я не хочу, щоб клювали жито
Ненаситні сірі горобці,
Три голодомори пережито,
Люди животіють, як старці.

Дмуть вітри, аж ген до небокраю
За селом колосяться жита,
Хлібороб жнива розпочинає,
Радість млосно груди огорта.

Вечір, ніч, роса траву вкриває,
Сонечко засяяло вгорі,
Рідна мати сина обіймає,
Про любов говорять жниварі.

Ой, жнива, жнива — зерно елітне,
Перепілок й жайворонка спів,
Ой, село, печальне і привітне,
Я до тебе серцем прикипів.

Володимир НЕЧЕМНИЙ,
м. Київ

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

НА ОСНОВІ СВІТОЛАДУ

Не раз доводилося читати, що влада священна. Уся вона від Бога, а ми всі під Богом ходимо. Тож бо й потрібно їй, як і Богові, підкорятися. Цією сентенцією часто користувалися керівники в авторитарних суспільствах. А як же воно насправді? Відповідь доведеться шукати аж у новому кам'яному і мідно-кам'яному віках.

З роси й води!

На своїй життєвій ниві відомий дослідник народної духовності, трипільської культури у серпні вже вивершив одну копу і п'ять літ. Творчий ужинок також дорідний. У нашому часописі, у збірниках публікувалися його ґрунтовні статті, до 60-річчя Перемоги над фашизмом вийшла книжка "Воїнська могила" — про звичай насипання могил над полеглими воїнами та тужіння за ними. Вітаючи Вадима Федоровича із 65-річчям, зичимо йому доброго здоров'я, творчих гараздів і публікуємо його статтю про давність державності на землях України.

Археолог і етнограф Вадим Мицик (ліворуч) і доктор Джон Чапмен з університету м. Ньюкасл (Англія) на Міжнародній конференції, приуроченій 110-річчю відкриття трипільської культури

Тоді в технології наставала ера палеометалу, а в ідеології — ера Бога (Господаря, Господа) вищих небесних сфер Сварога. Суспільною і духовною організацією в державному об'єднанні почала займатися "первісна інтелігенція" — волхви-старійшини. Вони мали священні знання, організовували життя за законами Світового ладу, їхній світогляд поєднувався із вишніми космічними силами. Тому й були у них такі символи своєї влади, які відповідали цим законам Світоладу.

У селищі Карбуна (Молдова) на ранньотрипільському поселенні (етап А) Г. Сергеєв знайшов унікальний скарб із 822 предметів. Серед них 444 мідні знахідки. Усі вони датуються 4800 роком до нашої ери.

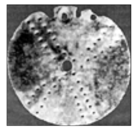

На горщику, в якому знайдено скарб, зображено чотири сонця, їх обрамлюють по дві енергетичні лінії-потуги. Серед знахідок виявлено і мідну бляху. На ній цятками вибито навскісний хрест у два ряди — графічний символ Світобудови, знак Сонця і Вогню. У колі втілено сутність парності і чотиричасності як світових мірностей: життя, яке постає із єднання пари — чоловіка й жінки, а отже, роду, племені, має розвиватися на всі чотири сторони Світу. Два отвори зверху упевнюють, що бляху надівали на шию представники влади, які були покликані організовувати життя на основі Світового ладу. Таку бляху зображено і на статуетці культури Кукутені. Вона начеплена на шиї. На ній зображено чотири кружечки як ознаку чотиричасності світу. Праворуч прокреслено сім ліній як вияв семичинності, що відповідає процесові творення, а ліворуч їх вісім — це ознака досконалості створеного.

Старійшини втілювали Божу силу і давали Лад у землі, у конкретній громаді, племені. Їхнім символом влади стала булава. У Маріупольському могильнику знайдено кам'яну булаву доби неоліту. Вона створена чотирибічною, такою, як Світ. Отже, у неоліті світогляд наших пращурів уже був розвинений: вони сприймали світ таким, яким він і є — чотирибічним. При розкопках середньотрипільського селища в Щербанівці (Київщина, етап В2) Вікентій Хвойка знайшов таку ж чотирибічну кам'яну булаву. Це свідчить про спадкоємність обох культур.

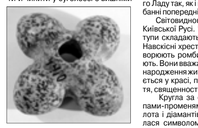
Булава із Щербанівки

В епоху бронзи ці ознаки влади також виготовляли з каменю то округлими, то з чотирма виступами, потім металевими із чотирма ребринами. При розкопках поселення зрубної культури в Ільічівці знайдено кам'яну поліровану булаву. Вона шароподібна, зверху й знизу трохи приплюснута. Серед знарядь знайдено й інший символ влади — кістяну бляху, її орнамент орієнтований на чотири сторони Світу і створений у вигляді традиційного символу — безкінечника.

Ознаки влади створювалися за принципами мірностей Світового ладу, тому оздоблення відповідало їхнім символам, було композиційно чітко і образно змістовно витворене й художньо посутньо втілене. Образи на них промовляли, що влада священна. І старійшини, і звичайні люди знали, що треба жити і чинити у суголоссі з вишніми силами, із ладом Світу, цебто по добру, по правді, по звичаю. Світогляд предків через духовно-художню традицію передавався тисячоліттями.

Перначі як ознака влади старійшин військового лицарства є символами Бога Перуна. Вони відомі вже у сколотів (правильна назва скіфів — *В. М.*). Достоту такі й полковницькі перначі козацької доби. Ознакою Верховного Володаря у сколотів було бронзове навершя — Папай. За стильово-композиційними ознаками у ньому втілювався образ Світу. Від постаті у центрі вгору відходять дугові відгалуження на чотири сторони. Вони мають по три-чотири дзвоники й круглі пластинки-сонечка, які дзвеніли і, очевидно, закликали людей до певних дій. Оскільки звук і колір мають по сім складових, то вони відтворювали у такий спосіб семичинність. Тож у таких навершах передано образну схему Світу, втілено мірності його Ладу так, як і в культурному надбанні попередніх епох.

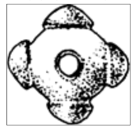
Кам'яна булава епохи неоліту

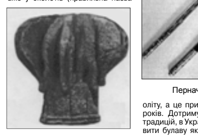
Пернач сколотів

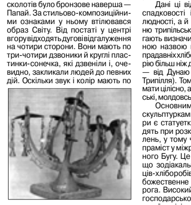
Папай — символ влади сколотів

Світовидною є і залізна булава Київської Русі. Чотиригранні виступи складають її владну основу. Навскісні хрести з трьох ліній утворюють ромби, які їх обрамлюють. Вони виражаються символами народження життя. Сила проявляється у красі, піклуванні про життя, священності Світу.

Кругла за формою, з виступами-променями, сяюча від золота і діамантів, булава залишалася символом влади гетьманів України. Скасовано цю небесну ознаку владі російським царатом у XVIII столітті разом із рештками державності України. Вона, судячи із символів влади, тривала на землях нашого краю від неоліту, а це принаймні вісім тисяч років. Дотримуючись історичних традицій, в Україні потрібно відновити булаву як символ верховної влади. Тоді вона буде не забавкою в руках самозваних гетьманів, а втілюватиме свою основну функцію: влада даватиме Лад у житті українського народу.

Перначі козацькі

Дані ці відповідають не тільки спадковості історичного поступу людності, а й розвитку та піднесенню трипільської культури і допомагають визначити, хто під цією умовною назвою прикритий. Культура прадавніх хліборобів займає територію більш ніж достатню для держави — від Дунаю до Дніпра (Кукутені-Трипілля). Тому її потрібно й сприймати цілісно, а не дрібнити на румунські, молдовські, українські варіанти.

Основними зооморфними скульптурами трипільської культури є статуетки бичків, яких знаходять при розкопках багатьох поселень, у тому числі й на територіях праміста у міжріччі Дніпра — Південного Бугу. Це ще раз підтверджує, що зодіакальним знаком трипільців-хліборобів був Тілець, який мав божественне втілення в імені Сварога. Високий рівень духовного та господарського розвитку Трипільської цивілізації дає підстави говорити, що це була індоєвропейська, протослов'янська держава, можливо, ще з нетривкою організацією.

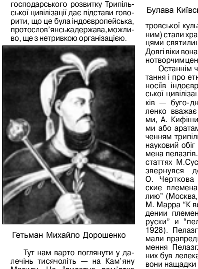
Гетьман Михайло Дорошенко

Тут нам варто поглянути у далечінь тисячоліть — на Кам'яну Могилу. Це "видатна пам'ятка природи і людського суспільства" (В. Даниленко), яка водночас є і святилищем, і скарбницею праісторичних культур протонеоліту, неоліту, степового енеоліту. Відомий археолог В. Даниленко відкрив тут кукрецьку, а на суміжних територіях — дніпро-донецьку та буго-дністровську культури. Остання "розкривалася як генетична підоснова трипільської культури, а разом з тим як своєрідний етнокультурний міст між неолітом Східної і Західної Європи". У цей час на історичну арену на території України виходять індоєвропейці, власне арії, орії.

Безперервність історичного розвитку допомагає осмислити принцип зодіакального (астрономічного) датування в археології, розроблений доктором М. Чмиховим. У ньому розкривається виникнення і функціонування археологічних культур залежно від космічних (зодіакальних) і природних перемін. У неоліті (4370 р. до н.е.) на чільне місце в зодіаку виходить сузір'я Тільця-Бика. Тоді й розвивалися буго-дністровська, сурсько-дніпровська та трипільська культури. Вони (за М. Чмиховим) були найвірогіднішими індоєвропейцями, протослов'янами. Звідси предками слов'ян, як доводить учений, можна вважати "населення культур: кукрецької і гребенніківської (протонеоліт), буго-дністровської (неоліт), трипільської (мідний вік), трипільської (ранній бронзовий вік)..." На цей період припадає і формування державних утворень.

Отже, висновки вчених пов'язуються із побутуванням символів влади як ознак державності, як тих священних величин, котрими від імені вишніх сил влада давала Лад у житті людського суспільства на території України.

Індоєвропеїзація України (за Ю. Шиловим) почалася від злиття буго-дністровської та дніпро-донецької культур. У часі це припадає на формування трипільської культури. Подунав'я і Придніпров'я надовго залишаються основними регіонами всесвітнього індоєвропейства, аж до часткового переселення аріїв у середині ІІ тисячоліття до н.е. в Індію. Жерці буго-дністровської культури (за А. Кифішиним) стали хранителями й літописцями святилища Кам'яна Могила. Довгі віки вона була духовним й етнотворчим центром.

Булава Київської Русі XII-XIII ст.

Останнім часом порушено питання і про етнічну приналежність носіїв індоєвропейської Трипільської цивілізації, їхніх попередників — буго-дністровців В. Даниленко вважає протодакомізійцями, А. Кифішин — протошумерами або аратами. У зв'язку з вивченням трипільської писемності у науковий обіг знову увійшли племена пелазгів. Підняв його у своїх статтях М.Суслопаров. У них він звернувся до забутих праць О. Черткова "Пеласго-фракийские племена, населявшие Италию" (Москва, 1853) та академіка М. Марра "К вопросу о происхождении племенных названий "этруски" и "пеласги" (Петроград, 1928). Пелазги (за М. Марром) мали прапредка на родинне найменування Пелазг. Святим знаком у них був лелека, і люди вірили, що вони нащадки Лелеки-Зорі, цебто Зорі-Венери. За давніми українськими віруваннями діти у нас не просто народжуються, а їх приносить із неба священний птах — лелека. Лелеки і пелазги — племена цивілізації, нині відомої як Трипільська. Перші жили у Подніпров'ї і Подністров'ї, другі — у Південно-Західній Україні. Отже, трипільці належали до індоєвропейців, цебто до аріїв, оріїв — людей благородних і відданих священній професії на Землі — хліборобству, завдяки якій утверджувався життєвий лад.

Вадим МИЦИК,
директор Тальнівського музею історії хліборобства,
Черкаська область

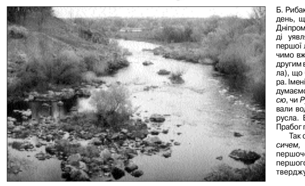

НАЗВА «РУСЬ» — ВІД ІМЕНІ БОГА

Важко перелічити імена всіх українських і зарубіжних авторів, які в своїх працях намагалися пояснити походження назви "Русь". А назва ця дуже давня. "Русь, руси, рось, роси, роді — східно-слов'янське плем'я, яке жило в Середньому Придніпров'ї в басейні р. Росі і на схід від нього у 3-ій чверті 1-го тисячоліття н. е.", — читаємо в "Радянській енциклопедії історії України".

У писемних джерелах Русь уперше згадується у праці готського історика VI ст. Йордана "Про походження та історію готів під назвою "росомони" ("розомани"). Його сучасник, невідомий автор, який доповнив хроніку Захарії Ритора географічним описом народів, плем'я рось називає "росами". В найраніших грецьких записах про Русь їх названо "роді". Б. О. Рибаков пов'язує це з літописною назвою м. Родень.

Ми не характеризуватимемо детально доби нашестя аварів, коли, на думку деяких авторів, Русь очолила боротьбу місцевих племен проти загарбників, об'єднавши їх у союз, що дістав назву "Русь". Ця назва закріпилася за майбутньою державою, у становленні якої вирішальну роль відіграли поляни. Звідси пішли такі назви, як Київська Русь, Руська земля. Про слов'янське (праукраїнське) походження назви "Русь" (Рось) засвідчують гідроніми Середнього Придніпров'я: Рось, Росава, Русава, Роставиця.

У "Слові о полку Ігоревім" населення Руської землі назване *русичами*. Така форма донедавна побутувала і в Галичині, про що засвідчують тексти щедрівок, де зустрічається ще й така назва, як *русанин*:

Коби я така, як квітка цеся,
Не пішла би я за русанина.

Ніде, крім Західної України, в народній поезії не зустрічається така форма, як *Русич*, що стосується назви землі-краю. Правда, в щедрівці "Їхав молодець з Угор до Русиць", яку подав Я. Головацький у своїй збірці "Песни Угорской и Галицкой Руси", слово це подається через "ц", так само, як і літописну Галицину могилу в Давньому Галичі сьогодні називаємо Галичиною. На етнонім *русиц* звернув увагу Л. Булаховський, а слідом Я. Гординський, який підкреслив західноукраїнське походження обрядової пісні, що якоюсь мірою теж схиляє до думки, що твір про похід Ігоря на половців міг створити князь Володимир Галицький, син Я. Осмомисла. Про це ми вже неодноразово писали, звертаючи увагу на те, що й "Слово—"Моління Даниїла Заточника" адресоване Ярославу Володимировичу Осмомислу з Боголюбова його сином Володимиром-Данилом.

У кількох щедрівках, що їх на Покутті зібрав О. Кольберг, мешканець Галича, називається *русович*:

Панну сватають й аж до Галича
Й аж до Галича за русовича...
...Вже-м заручена аж до Галича,
Аж до Галича за русовича.

Оскільки Галич перетинає ріка Дністер, то до дівчини-перевізниці, як щедрується в пісні, приходять молодці-*русовичі*:

Гей, приходе 'д ні сімсот
молодців,
Сімсот молодців, самих
вібранців,
Самих вібранців, йа русовичів.

Русовичі дають дівчині дарунки й віншують на шлюб:

Вінчуємо ті щістім-здоров'їм,
Щістім-здоров'їм, тай цим
Рожденством,
Та й цим Рожденством, цим Новим
Роком,
Цим Новим Роком,
вінцем-дзеленцем,
Вінцем-дзеленцем, кращим
молодцем.
Кращим молодцем
тай русовичем.

На ці місця з галицьких щедрівок звернув увагу С. Гординський, але його праця "Слово о полку Ігоревім і українська народна поезія", що побачила світ 1963 року накладом Української Вільної Академії Наук, в Україні майже невідома, так само, як у радянських спецфондах довго зберігалася п'ятитомна монографія В. Шухевича "Гуцульщина", яку перевидано тільки тоді, коли Україна стала незалежною державою. А саме в п'ятій книзі "Гуцульщини" В. Шухевича опубліковані "Гуцульські приказки" (так гуцули називали свої міти), одна з яких дає нам ключ для розгадки етимології лексем *Русь, руси, рось, роси, русичі, русовичі, русанин* і ін. Ось як починається "приказка"-міт "Початок сьвіта і боротьба Сатани з Богом", яку 27 квітня 1902 року записав учитель-фольклорист Лука Гарматій від Олекси Шекирика в селі Голови теперішнього Верховинського району Івано-Франківської області і передав для публікації В. Шухевичу: "Земні зразу не було, лиш море ціле. На мори був шум. Зверхи, з воздухів падала роса. З роси став Дух — йико Бог від віка до віка. З шуму став Ирод — Чорт — то є послушник. Ирод — то первовічний йик Бог..." Літературною мовою цей уривок звучить так: "Землі спершу не було, лишень одне море. На морі стояла піна (шума). З височості, з повітря, падала роса. З роси постав Дух яко Бог віковічний. З піни (шумовиння) постав Ирод-Чорт. То є послушник. Ирод — то первовічний, як і Бог..."

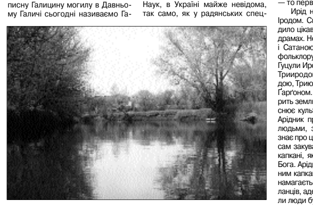

Ирід нічого спільного не має з Іродом. Співпадіння цих імен породило цікавий персонаж у вертепних драмах. Не називають гуцули Ирода і Сатаною. Так його назвав носій фольклору або записувач легенди. Гуцули Ирода називають Ардиником, Трииродом, Розпобратимом, Явдою, Триюдою, Юдою, Зманійником, Ґарґоном. Він разом із Богом творить землю, першого чоловіка, здійснює культурне перетворення світу. Ардиник прагне заволодіти світом і людьми, знищивши Бога, але Бог знає про це і чинить так, щоб Ардиник сам закував себе в залізному сідлі-капкані, яке зробив для ув'язнення Бога. Ардиник провалюється із залізним капканом у потойбічний світ, де намагається перегризти дванадцять ланців, але йому це не вдається. Коли люди будуть дуже грішні, Ардиник розкується й у Велике Пущення відбудеться великий поєдинок між ним і Духом Божим — Алеєм, тобто прадавнім Перуном. Ардиник уб'є Перуна, й від його крові прогорить земля на сім метрів.

Дослідження цих "приказок" я здійснив у своїй "Бусовій книзі", а в цій праці мені хочеться звернути увагу на генезу усонопоетичного твору "Початок сьвіта і боротьба Сатани з Богом", де мовиться, що Бог-дух постав із роси, а Ардиник-диявол із шумовиння. З цієї та з інших легенд ми бачимо, що Бог-Творець виступає як прародич, а тому його ім'я Род. Це чудово вписується у вищенаведену схему. Греки росів називали роді, яких академік Б. Рибаков пов'язав із городом Родень, що був на Княжий горі над Дніпром. Можливо, це місто справді уявлялося місцем створення першої людини, бо в Геродота бачимо вже інший міф про Зевса (за другим варіантом легенди — Геракла), що був чоловіком Дочки Дніпра. Імені її Геродот не подає, але ми думаємо, що називалася вона *Росою*, чи *Русалкою*, бо саме так називали воду, бо ж річища рік досі — русла. Виходить, що український Прабог походить із роси.

Так само — *Росом (Русом), Русичем, Русовичем* названо було першочоловіка, нашого Адама, першого вождя племені. Це підтверджується народним прислів'ям: "Діти — Божа роса", а також обрядовістю. Коли виникає багатобожжя і роси (русини) стають землеробським плем'ям, то першопредком стає Дажь-бог-Сонце, яке випиває Росу. Але, щоб не загубити материнства, купальської ночі дівчата пускають вінки — символи Сонця за водою, купаються в росі, а на Юрія Змієборця, що був Сонцем-Гераклом-Ярилом, бездітні жінки-гуцулки купаються в першій росі, щоб завагітніти. На Купала Сонце купається у Воді, — відбувається його шлюб із Водою.

Наш синьо-жовтий прапор своїми кольорами якраз і відбиває єдність Сонця й Води (Золотого і Синього). Неважко здогадатися, що Водохрище (Водорще в західноукраїнському варіанті, де збереглася дохристиянська назва не хрестити воду, дітей, а ерстити, ирстити) пов'язане з тризубом, який мав і грецький бог Нептун. Ось чому подоляни на Йорданські свята роблять на шибках тризубці-йордани, а гуцули йдуть святити воду зі свічниками-трійцями. Бабину (Голодну) кутю ніхто не споживає, не ковтнувши свяченої води в ніч, коли Сонце переходить із сузір'я Кози в сузір'я Водолія. За повір'ям, по вечері на одну мить вода стає вином, по яке біжать до криниць і водойм з кожної сільської хати. Майже всі щедрівки — це гімни праукраїнській Венері-П'ятниці, яка в християнську добу має грецьке ім'я Параска. Параска — це і є П'ятниця, по-нашому. Заодно — це віншування на шлюб дівчат, так само, як і Маланка з Василем приходять щедрувати й віншувати дівчат на Багату кутю, танцюють, щоб веселилися вони ще в цьому році.

Бог-Творець постав із Роси, згодом із Росою пов'язували народження Перуна, бога громів, блискавок, хмар, опадів і, безперечно, духу, яко повітря досі називається воздух. Сонце-Дажбог — теж син Творця-Сварога (Рода), що постав з роси, а русичі в "Слові о полку Ігоревім" — Дажбожі внуки. На свято Юрія-Георгія (це ім'я носив князь Ігор Святославич) Змієборець визволяє і випускає з-під землі Росу; 6 травня починається справжня весна, виганяють на пашу худобу, збирають цілющу росу на ліки й для ворожінь, починає гриміти грім, щебетати соловейко.

З усіх варіантів різних гіпотез чи не найближчою до істини буде наша про те, що *Русь, руси, рось, роси, русини, русичі, русовичі* дістали назву від Бога-Творця, який постав з роси. Такий висновок напрошується ще й тому, що на Гуцульщині є Русанів потік і Русанова печера. Вони входять до комплексу давніх святилищ, таких, як Камінь Довбуша (колись Бужа), печери-Замку Довбуша, городища, каменя Ґорґана, Маковиці, водоспаду Гук і інших об'єктів. Тут, у Яремчі, з гори Ділок, що вище турбази, відкривається очам унікальна картина: велетенська жінка (її утворили гори) лежить, підібгавши коліна, готова прийняти Дажбога-Сонце, що показується з-за гір. Безперечно, що тут, де ріка Прут, огибаючи гору, утворює ярмо (яремце), відбувалися колись собори наших предків-язичників, які знали, що їхній бог постав з росі, тому вони руси (роси). Яремче — від Яремця, згибу Прута.

І якщо літописець Нестор пов'язував Русь із варягами, то так було ідеологічно вигідно йому, християнському ідеологові, який зумів навіть обряд похорону князя Ігоря подати так, начебто княгиня Ольга в такий спосіб помстилася деревлянам, але ж Геродот пише, що через рік скіфському цареві приносили в жертву 50 воїнів-вершників, а арабський мандрівник описав обряд трупоспалення в русичів приблизно так само, як Нестор описав спалення в лазні посольства князя Мала. Та, зрештою, "Повість минулих літ" має багато вразливих місць. Навіть князя Олега, мабуть, отруїли волхви, а сказали, що смерть прийшла від укусу гадюки, яка вилізла з черепа коня. Та ж не йшов князь босий, щоб наступити на череп ногою. Але це вже тема окремої розмови. Ми ж говоримо, що Бог наших предків постав з роси, тому вони й називали себе *росами, русами, русинами, русичами*.

Ось чому наше побажання: "З роси й води" подібне до "Дай, Боже", тобто "Дажбоже"; діти — Божа роса", "Дівоча краса, як на сонці роса". Легенда-казка розказує, як роса повернула зір сліпому і т. ін.

Степан ПУШИК,
м. Івано-Франківськ
На фото **О. ШЕВЧЕНКА**
краєвиди річки Рось

НАЙГОЛОВНІШІ НА ЦІЙ ЗЕМЛІ»

Фото Ганни Оборської

злодіїв, які все розікрали, а тепер їх не можна чіпати, бо приватизація — природний процес... Особисто я ніколи не впадав в ейфорію.

— Ви вітали того дня, наприклад, сім'ю?

— Вітав учора, сьогодні й завтра вітатиму, бо не втрачаю надії, що все-таки Господу Богу ми допоможемо, як допоміг він нам — скільки разів. І на Майдані також. Майдан готувався довго. Він — продовження акту проголошення незалежності. Ми створювали відповідну температуру. Хоча нині активізувалася група осіб, яка дає зрозуміти: національні сили не потрібні, що світ уже не живе національними категоріями, що ми відстали від життя. Світ, мовляв, живе категоріями глобальними, інтернаціональними. Універсальна кухня, Макдональдси, "заспокойтеся, там же будуть ваші візерунки!" Універсальна музика. Світовий розподіл праці, надлишки туди, тут регламентована демографічність. Не треба вам 52 мільйонів, як пишуть на білбордах. Вам не потрібні космонавти, вам потрібні недалекі споживачі надлишків світової промисловості.

Ми ж хочемо не того, чого хоче інтернаціонал. Українці самосвідомі. Якщо ми не доможемося на виборах, щоб хоча б невеликий сегмент українських політиків зберігся, то про українців забудуть. За наші права бореться Українська Народна Партія, до якої я входжу і в якої викрав назву Литвин, щоб створити нам двійника, клон. Крадуть ідеологію, але не для того, щоб втілювати, а для профанації. Політичні сили, які хочуть сьогодні домінувати, відкинули українську ідеологію після того, як скористалася нею на виборах. Мовляв, усе це — вчорашній день. Шевченко — також учорашній день? Усе те, чого домагалися українці з давніх-давен, це теж учорашній день? Чи ми вже зреалізувалися сповна?

Якщо тут буде домінувати російський бізнес, то, очевидно, він насамперед фінансуватиме російську книжку, театр, мову. Він сформує той парламент, який змінить 10 і 11 статті Конституції. Це їхня доконечна і мета, і потреба. Можливо, ми занадто годимо "демократам"? Можливо, та ідеологічна боротьба, яка почалася за часів Петлюри, коли він міг вирішити всі питання, але наразився на шалений опір опонентів (це не демократично, не соціалістично), — вона триває й досі? Якими способами нам вирішити ці проблеми? Тими, які нам сьогодні запропонували, ми ніколи не вирішимо. Спробувала Білозір змінити Приходька, є постанова Верховної Ради, політичний документ, є рішення виконавчої влади, але суд його відновлює, він створює "хохлавуд". Це демократія? Як мовну проблематику вирішувати? У Криму керівництво наче спустилося з інших планет, наче вони не знали, що всі ці роки Крим був територією впливу виключно Росії. Ідеологічно ми там ще не працювали. Чи наше телебачення там дивилися? Чи газе[illegible]ька періодика [illegible]а розкладки не [illegible]джують маши[illegible]акулатуру.

— Павле Михайловичу, як, на Вашу думку, треба сьогодні відзначати День Незалежності? Тобто, не лише дату.

— Я вважаю, що мусить бути зібрання представників громадськості, всіх тих, хто причетний до національної справи. Перед ними повинен виступити Президент і сказати: "Я цю незалежність буду реалізовувати так і так, у цьому році я планую те і те, — національні ЗМІ, освіта, треба виховувати любов до землі..." Мають бути конкретні плани, концепції, заходи.

Питання не в святах. Усе можна формалізувати. Це ми вже проходили — і День танкіста, і День пожежника. Так, можна зробити День українця. Держава окремо, євреї окремо, мадяри окремо, поляки теж, росіяни — понад усим — і День українця. Бо нам треба торгувати з Росією, ми молимося на її нафтову трубу...

Якщо будуть домінуючими національні принципи, тоді будуть усі підстави відзначати День Незалежності, а сьогодні треба вимагати і від Уряду, і від Президента, і від кожного з нас: не робімо чергових помилок!

— Чи нова влада працює над якоюсь консолідуючою національною ідеєю?

— Можливо, й працює. Можливо, це таємниця. На жаль, тільки Українська Народна Партія, єдина, на прапор взяла українську справу, і для мене це реально впливова політична сила, яка відстоює національні інтереси. Проте до нас влада ще не зверталася про можливість співпраці.

— Якою має бути ця консолідуюча ідея, адже вибори створили суспільний антагонізм "схід-захід". Як об'єднати?

— Якщо українське буде домінуючим, воно буде об'єднувати, це єдине можливе інтегруюче начало. Що говорити, Америка є суцільним конґломератом, але як викристалізувалася американська національна справа, як сконсолідувала всіх англійська мова! Не треба казати, що частина була за Буша, інша — проти, це ж вибори, це природно. Не треба розписувати: "Хто не за правлячу політичну силу, той проти України". Якщо владу підтримали ті, хто за Україну, то робіть, аби те українське стало загальним, а не сегментним. Так, важко, але якщо ти не робитимеш, ніхто не зробить.

— Що "Просвіта" й влада мають робити, аби доступно пояснити всім громадянам, що таке національна ідея? Як консолідувати націю? Чи потрібні якісь нові форми, пошук нових ідей?

— Так, нам теж потрібно достукуватися. Але єдиний інструментарій впливу — це вибори. Нам треба домогтися перемоги на виборах українського сегмента. Він дуже потужний. Національно свідомого елементу в нас, як засвідчили останні вибори, дуже багато. Просто тих, у яких загострена національна тема, — 30 %. Просвітяни готові воювати до кінця. Це величезний відсоток. Якщо ми візьмемо хоча б 10 %, то матимемо інструмент політичного впливу, щоб формувати політику на низових ланках — у селищі, районі, області. Тоді можна реально вимагати національно визначених дій від влади, від місцевих адміністрацій. Треба змінити наголоси. Тебе призначив не Ющенко, а ми, які за нього воювали. Якщо ти з його команди, чому ти хочеш Катерині ІІ ставити пам'ятник на Січеславщині, на історичній козацькій землі? Як ти можеш ганьбити ім'я Президента й Майдану?! Якщо ми контролюватимемо чиновників, їм не вдасться маніпулювати нами.

Кожен із нас не повинен, встаючи щоранку, відчувати Москву як протяг, що б'є з усіх шпарок. Дорога до незалежності ще дуже довга. За умови, що нам дадуть по ній іти, але ж ніхто не має питати дозволу. Треба думати, вболівати, жити цим. Ми повинні розуміти, що ніхто нам не сприятиме, крім нас самих. Сьогодні задіяні зовсім інші чинники, аніж ті, що впливали у 1991 році. Фінанси, бізнес, інтереси російського капіталу, групи, які називають нас "учорашнім днем", говорять про новий вік, нові принципи, глобалізацію. Немає в нас нічого вчорашнього! У нас усе актуальне — від часів Хмельницького. Тільки тоді була одна зброя, а тепер інша. Забрали шаблю, є спис, забрали списа, є кулаки... Головне, щоб нас остаточно не обеззброїли. Демократія сама по собі не працює. Демократія також минуща. Українські інтереси, українська справа — вічні...

— Якщо б Ви на День Незалежності звернулися до нашого народу, що б Ви йому сказали?

— Шановні, пам'ятаймо Майдан!

Олександр СОЛОНЕЦЬ

МІЙ ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

НЕЛОЖНИМИ УСТАМИ

Петро Єгорович ГАРМАШ, ветеран війни і праці, колишній моряк-гармаш батареї крейсера "Молотов", захисник Севастополя:

— 24 серпня 1991 року в моїй пам'яті залишилося на все життя. Пам'ятаю, як вразила мене мить, коли Верховна Рада УРСР прийняла справді історичний Акт про суверенітет і незалежність України, — зустрів я її, слухаючи радіо. А буквально через хвилину після цього зателефонував мені найближчий друг Антон Іванович Ященко, колишній кореспондент газети "Радянська Україна" по Кримській області. Голос схвильований, чую: "Петре, дорогий мій друже! Ми таки дочекалися! Вітаю! Україна вільна! Ми отримали право на почуття власної гідності!" Й ... заплакав. Мені самому від радості було важко говорити. Для мене, що зустрів війну в Севастополі, був свідком перших хвилин війни (коли вночі повертався зі студентських підробітків — розвантажень у порту, побачив два найперші чорні фашистські літаки, що їх згодом збивав усю війну, бо воював на бойовому кораблі), ця подія була другою в житті такою ж радісною й важливою, як і незабутній День Перемоги... Так само я радів "помаранчевому" вибору українців, які не віддали свій край бандитам.

Розміняв я дев'ятий десяток, але маю надію діждатися часу, коли мій народ, моя Батьківщина подолає всі труднощі й негаразди на шляху розвитку і стане однією з могутніх, демократичних держав світу. Я знаю, буде такою Україна — обов'язково! І чимдалі зростатиме значущість цієї дати — 24 серпня — у наших душах. Бо, як на моє відчуття, 1991 року Незалежність пересічним загалом не сприймалася так осмислено й святково, як після того, коли цей урочий день зробили державним святом. Нині 24 серпня 1991 року є точкою відліку, першим рішучим кроком до утвердження Незалежності. Того ж року Всеукраїнським референдумом мій український народ обрав для своєї країни Волю.

Я ці дні провів із друзями у кримських натовпах. Декотрі, реагуючи на відверто щасливі інтонації в наших розмовах, на нашу українську мову з нотками високого мажору, — тисли руки, а дехто називав нас "самостоятельними отщепенцами". Хтось по-доброму, зі щирим підморгуванням, вітав, а були й такі, що не приховували досади. Ніде правди діти, були й агресивні, що називали нас "бандеровцами" й "мазепинцами". І навіть кричали й погрожували: начувайтеся, "Расєя-матушка вас так просто нє атпустіт".

У ті часи особливо гостро відчувалося: півострів ще був відверто шовіністично-імперським, найкомуністичнішим анклавом у складі України. Адже Росія, прикриваючись гаслами інтернаціоналізму, й попри певний опір українців, масованою русифікацією повільно перетравлювала українську націю, перетворюючи її на безликий "совєтський народ".

У багатьох українців ще й досі немає гідної національної свідомості, мислення і володіння рідною мовою. Хвала Богу й нашій розважливості, нелегке здобуття Незалежності, утвердження державності, Український вибір обійшовся без громадянських конфліктів і міжнаціонального протистояння.

Ми, у вже далекому 1991 році, переконували найзомбованіших тодішньою пропагандою "колишніх": наше майбутнє — за світом злагоди й взаємоповаги. Були горді від того, що гуртується нація, яка зробила свій вибір, сказала Україні: "Так!"

Понині вистачає підступних "рифів" на нашому курсі — тож недоречно уявляти шлях України від Дня Незалежності й по сьогодні таким собі тріумфальним маршем. Та все ж, осмислюючи все те, що ми прожили за роки незалежності, відзначаю, насамперед, головне: право бути господарем у власному домі, відповідати за власну долю (що логічно випливає зі шляхетних слів "незалежність" і "суверенітет") незмірно переважує на символічній чаші історії "все золото імперії з її нафтогазовими ріками". Треба жити своїм розумом, розумом народу, розбудовувати й далі демократію для успішного розвитку нашої країни. Я вірю разом із дітьми й внуками: ми збережемо Незалежність!

Записав
Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Вадим КРИЩЕНКО

РОЗДУМ НА СУЧАСНУ ТЕМУ

Аплодувати чи кричати
Вже надокучливе "ганьба"?
Оптимістичний був
початок...
Чом не кидає нас журба?

О, як повірить серце хоче,
Що наша правда вища зла,
Що слово не лише лоскоче,
А родить праведні діла.

Хоча видніються ще всюди
Не ті й не те, що ждав
Майдан,
Але ми вже інакші люди
І не злякає нас обман.

Нам очищатись ще багато...
В німому роздумі стою
Й на помаранчевім багатті
Гартую впевненість свою.

Не опущу очей додолу,
Не побажаю зла комусь.
Лише за українську долю
Я ще раз Богу помолюсь.

НЕСПІШНА РОЗМОВА

АНАТОЛІЙ ПАЛАМАРЕНКО: «ВИКОНАВЕЦЬ МАЄ БУТИ ПОЕТОМ, ФІЛОСОФОМ І БОРЦЕМ»

Кажуть, епоха геніальних акторів минула. Театр і кіно мислять схемами серіалів, балом править попса. Однак сподіваємося, що шумовиння колись зійде, і все повернеться на "круги своя" — кіч набридне, і люди захочуть справжнього, джерельного...

Щиросердним донкіхотом українського мистецтва є неперевершений Анатолій ПАЛАМАРЕНКО — народний артист України, людина-театр. Кожним своїм виступом він доводить, що є мистецтво велике і глибоке, яке утверджує в людині честь і доброту. Анатолій Паламаренко аж ніяк не естрадник-гуморист на кшталт тих, хто заполонив телеефір, — він Майстер Художнього Слова, який сповідує справжню літературу, а не озвучує невибагливі гуморески.

"Я ВІДРАЗУ ПОЧАВ ІЗ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРАТУРИ"

— Анатолію Несторовичу, над чим Ви працюєте нині?

— Уже 43 роки я працюю в Національній філармонії. Паралельно викладаю в Педуніверситеті імені Драгоманова (на кафедрі української мови і літератури) і в Музичній академії імені Чайковського: навчаю вокалістів сценічного слова. Для мене це дуже цікаво і важливо, бо є кому передати свій творчий досвід. А його чимало — із восьми років я на сцені: 1947 року вже виступав у самодіяльності.

— Розкажіть про Ваше коріння.

— Народився в селищі Макарів на Київщині. Очевидно, вдачею артиста пішов у материн рід. Співуча й образна в розмові мама Єлизавета Оксентіївна народила мене четвертим, останнім. Прожила вона, на жаль, недовго — 60 років. Дві мої сестри живі й здорові, а брат загинув під час війни — дев'ятнадцятирічним... Я дуже сподівався, що коли мій молодший синок Оксентій подарує мені внучку, то назве її Єлизаветою, аби моя матуся в імені відродилася. Та не судилося. Минулого року син помер від тяжкої онкологічної хвороби, не доживши 18 днів до 29 років. Це, певно, через проклятий Чорнобиль. Нас тоді дурили. Усе начальство своїх дітей вивезло з Києва, на вокзалах, в аеропортах не було де яблуку впасти, а мій 11-річний хлопчик сидів у хаті. Нам, рядовим комуністам, наказували: будьте розумними, нікуди не треба їхати, не панікуйте... От я і розплатився життям сина за свою довірливість.

Але повернуся до свого дитинства. Згадую ще одного члена родини — корівку. Вона після війни єдиною годувальницею була. Аби її випасти, я вже о пів на четверту ранку гнав її з хліва. Тоді дуже лютували ланові. Гарцювали на племінних жеребцях і били дітей, що колоски збирали або корів випасали, адже голодні тварини норовили у смачненьке встромити морду. Ми переважно пасли вздовж доріг, а там усе таке в'їжджене, вигризене... Тож я вночі вставав і гнав корівку у вимоки. Це, уявіть, у низинці, серед пшениці чи жита, де вода довго стояла, вимахувала запашна, могутня трава — для корівки розкіш! А як же туди загнати? Мусиш житом обережно пробратися вночі з корівкою, щоб вона за годину-півтори наїлася. І вже потім пасеш при дорозі. А баби їдуть і вигукують: "Чий то вже, таке стерво, пасе? Нестерів... Ай бо, точно житом ганяв..."

А ввечері стомлені люди після тяжкої жнивної роботи їхали на возах і обов'язково співали. А зараз у селах — у мене є хата у Витачеві за Трипіллям — і на Великдень, і на літні свята така тиша, що аж жах бере. Дивно, наче людей немає. Іноді собака загавкає, і то — зрідка. Але моя душа після столичної колотнечі має побути наодинці, особливо із вогнем, я дуже люблю багаття палити. Мушу щоранку обов'язково послухати жайворонка і солов'я, хоч один день, хоч одну ніч. Послухав — отже, рік проживу нормально. Узяв від природи потрібне. Зарядився, як акумулятор.

— Маєте феноменально могутній голос. А майстерність де здобували?

— Ази опановував у Театральному інституті імені Карпенка-Карого. А веду своє мистецтво від дивовижного актора Юрія Васильовича Шумського. Саме він для мене взірець.

— Одначе Ви прийшли на сцену, коли на ній панував Андрій Сова.

— Андрій Корнійович Сова — добрий артист, але своєї епохи. Він не чіпав серйозних пластів літератури: ні Шевченка, ні інших класиків. Репертуар у нього був досить легковажний. Хтозна, як склалася б його доля, якби він не натрапив на гарний твір Степана Олійника. У Сови — характерна зовнішність, а він ще підсилив вірш мімікою, певними жестами, і це подобалося людям, він мав успіх. Потім для нього почав писати Павло Глазовий, ранні речі якого були невибагливо простенькі, на кшталт:

Вранці баба діда будить:
"Гей, о'кей, шурлей-мурлів".
Дід питає: "Що це значить?"
"Правий вінок згорів".

Я почав із класики — узявся за Шевченка, Нечуя-Левицького, Довженка, Гончара, Коцюбинського... Ось який у мене фундамент. Удавався до драматичного, до трагічного. Мені був потрібен великий "аеродром" для розгону, я не міг потужно злетіти завдяки невибагливим віршикам, лише завдяки прозі. У мене добре виходив Остап Вишня, я став королем "Вишневих усмішок". Згодом і Павло Глазовий почав потужні речі писати, наприклад байки. А мені що треба? Щоб образ був, картина, розмаїття характерів, щоб я міг показати себе в різних іпостасях. Я ж театральний артист! І сповідую мистецтво, яке підносить рівень глядача на рівень хорошого, а ще краще — великого артиста, якщо ти справді тягнешся до цього і в тебе є всі дані. Не може лауреат Шевченківської премії читати примітивні речі. Я мушу обов'язково чимось дивувати людей. Чимало артистів після мене намагалися читати "Ярмарок". Не виходить. А я зробив усі п'ять картин, та ще й з оркестром народних інструментів під керівництвом Віктора Гуцала і хором імені Г. Верьовки на музику Володимира Зубицького. Які там цікаві знахідки!

— Ви в "Ярмарку" за одним духом промовляєте кільканадцять слів...

— Після слів "Захряс майдан..." я набираю повітря і за допомогою особливої техніки промовляю: "Гарбами, возами, бідарками, кіньми, коровами, вівцями, волами, телятами..." І так 64 назви... Звісно, вибухають оплески. Публіка розуміє і відчуває клас мистецтва. Тягнеться до справжнього гумору, а не до того, де "мордою в торт". Ті люди вміють сміятися, які вміють плакати. Моє кредо: виконавець має бути поетом, філософом і борцем. Якщо ці три поняття у твоєму мистецтві становлять єдність, — ти на належному місці. Інакше культгатимеш.

— Чи вважаєте себе людиною сміливою, адже сатира — справа небезпечна?

— За радянських часів я часто виступав на урядових концертах, присвячених з'їздам і зльотам, наприклад шахтарів, будівельників, працівників сільського господарства. І, буває, так закрутиш про начальство і недоліки — аж глядь: номер зняли з телебачення. Якийсь час я в неласці. Призабудуть і знову запрошують. Але найбільше проблем у мене було, мабуть, із Тарасом Шевченком, якого, уважаю, я відкрив широкій публіці в 70-х роках. Якось подумав: "Чому я, заслужений артист Анатолій Паламаренко (народним артистом СРСР Паламаренко став 1979 року. — *В.К.*), не можу зробити сольний концерт за творами Шевченка?" А тоді все так глухо було, як у болоті. І от під назвою "Дума Кобзарева" я зробив цікаву програму. Найважче було знайти так звані підводки. Я міркував: що керувало Тарасом, коли він писав той чи той твір? Що спонукало? Два роки просидів у музеї: перечитав усіх біографів Шевченка, його автобіографічні твори, листи, щоденник. І знайшов потрібні мені мотивації. Ось, наприклад, які почуття вирували в молодому Тарасові (йому минув 31-ий), коли він 1845 року написав свою знамениту поему "Сон", яка перевернула все його життя: "Я дивився на неозорі простори, засіяні житом і пшеницею, і в моє серце забирався сум. Я думав і у Бога питав: "Господи, для кого це поле зелене?" Чим ближче наближалися ми до балу, тим більше суму і смутку я відчував. Так що готовий був повернути, як кажуть, голоблі назад. Я дивився на обірваних селян, котрі нам зустрічалися, і мені уявлявся цей бал якимись нелюдськими веселощами". І, звичайно, вірш-ключ "У всякого своя доля..."

Зробивши програму, я запросив знаменитого бандуриста Федора Жарка — баритона надзвичайної сили і краси. У залі Київської консерваторії відбулася прем'єра, народу — море. У фіналі ніби Ніагарський водоспад — такі оплески. Підбігає до мене Тамара Главак, славна жінка, що працювала в міськкомі партії й чимало сил і душі вкладала в добрі справи, каже: "Анатолію Несторовичу, у мене тут гості з Москви. Революції не буде?" Я заспокоїв її як міг. І що ви думаєте? Дякуючи розумним людям, відтоді 21 травня започатковано фестиваль "В сім'ї вольній, новій". І день перепоховання Шевченка почали сприймати не як "прикре неподобство", а як нагороду людям: святкуйте, що великого титана нашого духу прийняла земля українська. Згадую, як мій дружок-єврей ішов із Палацу "Україна" зі своєю дівчиною, й у парку вони поклали квіти до пам'ятника Шевченкові. Не встигли вони й кроку зробити, як вибігло четверо, схопили їх, і до буцегарні. "А хто ви такі?" — допитують. "Та ми ж учасники концерту, із квітами йшли. Які ми націоналісти, ми — євреї України", — виправдовуються. Я бігав у органи, заступався. Таке дикунство було.

— Чому, на Ваш погляд, естрадну територію України заполонили десанти з Росії? Куди поділися фестивалі "Вишневі усмішки", тарапуньки і штепселі?

— Так, рік у рік ситуація гіршає, на превеликий жаль. Унікальне мистецтво художнього слова, яке раніше процвітало, мало свою аудиторію і гарний відгук у людей, тепер чахне-гине на очах. Це важкий хліб: виконавець художнього твору мусить бути і літературознавцем, і артистом — ти сам на сам із публікою, і тобі ніщо не допомагає: ні грим, ні партнер... Дві години ти мусиш бути для глядача найцікавішим співрозмовником.

Наших глядачів, на превеликий жаль, легше опускати, ніж підносити. Як я був молодий, такі артисти-читці, як Ігор Ільїнський, Дмитро Журавльов, у нас в Україні неперевершений Юрій Шумський (у гарному фільмі "Калиновий гай" він грав здоровезного Галушку), — вони підносили публіку до свого великого артистичного і людського рівня.

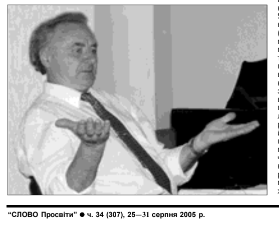

А зараз самодіяльні гумористи з Москви годують людей "фітюльками", що викликають утробний сміх. Вони ж не везуть нам класику: Гоголя, Чехова, Салтикова-Щедріна, Бабеля, Шолом-Алейхема, Зощенка тощо. У цих чудових авторів — комедійних, трагікомічних — є все.

Я вже давно маю гріх перед покійним Григором Тютюнником — дивовижним новелістом, який дарував мені найсвіжіші твори. У мене назбиралися новели Олександра Авраамчука, Романа Іваничука, інших. Дасть Бог, оговтаюсь після страшного удару — смерті сина, створю програму із цих новел.

ЧЕСНО ЖИТИ І ПРАЦЮВАТИ, НЕ КРАСТИ...

— А чи вірите, що все в Україні владнається? І мистецтво розквітне?

— Мене, як ніколи, гріють світлі й динамічні надії. Я навіть більші перспективи вимальовую, ніж є насправді. Бо я дуже вірю у краще. Звісно, ми робитимемо помилки, це природно. Але напрямок і динаміка розвитку в Україні вже є: чесно жити і працювати, не красти, думати про людей, дати їм усі можливості, відкрити всі комори нашої істини, історії...

Хоча в мене є великі застереження щодо нашої духовності. За 14 років незалежності ми втратили покоління. Нинішню молодь заряджено телевізором, жовтою пресою, наркотиками, алкоголем, нічними клубами... Здавалось би, демократія, але в духовному плані — анархія. Якщо так триватиме, то втрати будуть необоротними. Я часто виступаю перед молоддю, вона вже погано розуміє наших класиків, бо не завжди усвідомлює, що таке щиросердність. Коли читаю поезію "Чернець" Шевченка або "Гайдамаки" (особливо сцену, де Гонта прощається із синами), у мене сльози на очах. Старших людей зворушує до щему. А діти, буває, сміються. Молодь не відчуває цього стану, не вміє "піймати хвилю", та й не хоче. Викладаючи в Педуніверситеті імені Драгоманова, я помітив: молодь, що вчиться на вчителів-філологів, редакторів, літературознавців, не відчуває за словом почуття, лінується стрепенутися... Я думаю: "У вас же є батько, мати, Господь вас сотворив людьми. Ви що, ніколи не сміялися, не плакали, не журилися?" Байдужих занадто багато. Це жах! Є така приказка: "Не бійся ворога — у найгіршому разі він тебе вб'є. Не бійся друга — у найгіршому разі він тебе зрадить. Бійся байдужого, із його мовчазної згоди вороги вбивають і друзі зраджують".

Батьки міркують: "Ми мучилися, нехай хоч наші діти поживуть". І створюють барчуків, майбутніх байдужих олігархів. Чимало молоді просто смикається на дискотеках у тютюновому чаду. Навіть більше скажу: де це чортове Євробачення на наші голови взялося? У духовній сфері все з ніг на голову поставили. Послухали б молоді, як співає Тарас Штонда з колегами в Оперному театрі, які в них голоси, смак, репертуар (до речі, не тільки оперний). Ідіть, дивуйтеся. От в Італії, як і в інших країнах, молоді теж мають де відпружитися, але їх змалечку виховують на класиці, щоб відчували велике. А у нас скрізь дрібне. Людина має наповнюватися почуттями, розумом, а це дає лише справжнє мистецтво: література, музика, театр, живопис. Новий уряд мусить думати над цим. Справжня національна ідея є згустком історії, філософії, естетики, мистецтва, культури, патріотизму.

Володимир КОСКІН

ДО ДЖЕРЕЛ

ЕМІГРАНТ — ПІСНІ ЧИ ЖИТ-

Мій лігницький учитель і ментор с.п. Іван Співак колись сказав мені: "...Бортаку, коли знаєш, звідки ти прийшов, тоді знатимеш, куди ти йдеш". Слова, ледве що зрозумілі десятикласникові лігницького ліцею, тридцять років пізніше мають життєве значення. Народженому з двох націй (української і німецької) у третій (польській), живучи в четвертій, нелегко було мені витесати дорогу життя — майбутність. Хоч національність була надзвичайно випечена ще в родині. Українець. Український клуб у Ґданську (тоді Українське Суспільно-Культурне Товариство), IV-ий Загальноосвітній ліцей у Лігниці — дали незаступлене поняття національної приналежності. А де ж та суть людини? Бракувало природної властивості, середовища, — щоб осягнути повність людини.

Минуло вісімнадцять років. Я знову в Польщі. Знову Фестиваль української культури в Сопоті, знову Лемківська Ватра в Ждині, але... Чи здибав я повність людини? Що змінилося? Відповідь непроста. Фестиваль у Сопоті — на високому артистично-технічно-організаційному рівні. Щира подяка всім організаторам. Приємно було подивитися, як батьки з нетерпеливістю ждали на виступ своїх дітей з українських ліцеїв Лігниці та Гурова.

Розчаруванням була частина "Помаранчевої революції". Беручи до уваги присутність цілого світу на виборах Президента України в грудні 2004 року, сам фестиваль не віддзеркалив цих подій-вражінь, якими було, наприклад, "Наметове містечко" на Хрещатику в Києві. Голодна на переживання публіка брала участь у цій частині фестивалю аж до ранку. Загалом програма була одностороння — вишліфуваний виступ "Верьовки" перевантажував. Та ось почала співати середнього зросту жінка в лемківському одязі. Її пісні про лемківське життя-історію і звуки гітари К. П'єтруха вдало вирізнялися на загальному тлі. Чудовий природний голос. Обличчя, повне надзвичайного переживання... А для мене — інтрига: хто це? Хто може з таким чуттям, з таким болем і трагедією в голосі співати пісні про віру, любов, про минуле, про еміграції свого народу?

Це була Юлія Дошна. (Пригадалося: маестро Трохановський і група "Лемковина"). Вісімнадцять років тому, Лемківська Ватра в Ждині. Але це знання не заспокоювало, бо навпаки, творило неймовірний бунт дальшого шукання повності людини. Хоч вже була особа, пісні, та й коротка зустріч зі співачкою, однак це не дало мені відповіді. Потрібно щоденного життя, ще одного доказу. Де?

Горлиці. Директор міської бібліотеки влаштовує промоцію збірки нових пісень Юлії Дошної "Емігрант". Тут, при скрипці А. Пшибилень і гітарі К. П'єтруха, перед заповненою глядацькою залою Юлія Дошна стала природним віддзеркаленням своєї лемківської культури, свого народу. Її делікатний, глибокий, майже секретний голос з силою внутрішнього спокою і переживань передав журбу, трагедію, любовну втрату і традиційність лемківської культури XVIII—XIX століть. Особливою була її пісня "Молитва" на слова Богдана-Ігоря Антонича.

Ще протягом тижня по містечках і селах Бескиду мав я нагоду щоденно чути голос і пісні не лише Юлії Дошної, але й нової генерації під її проводом у групі "Веретено".

Тут, під охороною полонин Бескиду, вони заспокоїли моє питання про щоденне життя "повної людини". Юлія Дошна з чуттям і любов'ю показала суть довершеного образу людини цілісної, якої шукав я.

Бажаю Юлії Дошній, матері, директорові групи "Веретено", вступаючи у третє десятиліття праці для збереження лемківської культури, музики, традиційності, звичаїв, і надалі насолоджуватися творчим і сімейним життям. А також — успішного турне по Сполучених Штатах Америки і Канаді у вересні цього року.

Напевно, збірка нових пісень Юлії Дошної "Емігрант" і зустрічі з моїми друзями, минулим, стали причиною цієї статті. А слова с. п. Івана Співака зазвучали ще сильніше — повності людини я не осягнув, але знайшов її!

Норберт ІВАН,
емігрант, Вінніпег, Канада

На фото: Співачка Юлія Дошна. Фото автора

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

ДЕРЖАВА — ЦЕ Ж МИ!

Хотілося б відповісти тим "патріотам" нашої держави, які жили й пливли за течією і нині продовжують борсатися в багнюці (вибачте за відвертість і грубе слово). Ці люди просто не усвідомлюють, що живуть у певній Державі. Вони не усвідомлюють, що в цій державі є своя економіка, спорт, культура, а народ має свою мову.

Питання про двомовність не існує і не може існувати. Цю проблему придумали шовіністи, благодійники з-за кордону і духовні злидні, що посідали в депутатських кріслах. Ці люди не поважають нічого українського, крім хліба й сала.

Я повертався зі Львова додому. Увесь час дискутував з вчителькою з міста Дніпропетровськ про державну мову. Дискусія тривала майже всю дорогу. Наводилося багато аргументів. Але аргументів у моєї опонентки ставало чимраз менше. Урешті-решт вона сказала прямо: ми звикли до російської, навіщо нам вивчати українську?

"Я не буду читать историю на хохлацком языке!" — каже викладач з училища культури.

То що ж тоді наша Держава? Держава — це ж Ми! Не Президент чи Прем'єр повинні нам будувати країну, а й ми також. Ми — частина нашої Держави. І ми мусимо творити її по силі своїх можливостей.

Можливо, щоб хоч трішки відчути себе громадянами своєї країни, цим людям потрібно перерахувати хоч 50 копійок на будівництво Шевченківської церкви, взяти "Кобзар" і прочитати своїй дитині хоч один віршик, вимкнути телевізор, де показують якихось недолюдків у зарубіжних мультфільмах, а прочитати казочку про Котигорошка, про Кирила Кожум'яку, Козака Мамая та ін.

Може, тоді батьки й самі почали б усвідомлювати, що вони українці? Що наш народ має і своїх національних героїв — Наливайка, Богуна, Хмельницького, Сірка й Орлика, Мазепу та ін.

Дехто каже, що російська мова не потрібна, дехто каже — потрібна. Не треба вдаватись до крайнощів. Наша Країна багатонаціональна. Так що потрібна й румунська, і російська, і єврейська, і корейська... На належному рівні.

Кожен мешканець нашої країни має пишатися, що він представник своєї нації, повинен любити свій народ, свою культуру, свою мову. Та не слід забувати, що ми живемо в багатонаціональній державі і державна мова мусить об'єднувати всі її народи, а не роз'єднувати. А об'єднати країну може тільки одна мова — державна, українська.

90 % українців населяють нашу країну, чи повинні ми нехтувати рідною мовою і розмовляти іншою? Ми ж 100 років розмовляли чужою мовою, свою забували або просто від неї відмовлялися — нищили культуру, плювали в душу своїм предкам, калічили своїх дітей, перетворювались в єдину сіру масу — "великий советский народ"...

Прокиньтеся, люди! Усвідомте, що ми не бидло, а високоорганізована, культурна, талановита нація.

Російську мову ніхто не утискує. Ми аж занадто спілкуємося російською. Думаю, ніхто не заперечуватиме, якщо організується російський клас, чи німецький, чи єврейський і уроки вестимуться їхньою рідною мовою. Але ж державну мову повинні знати всі! Кожен повинен відчувати, що він живе в Україні, а не в Росії чи Радянському Союзі.

Боляче слухати й дивитись по телебаченню, як високопосадовці ведуть пресконференцію державною мовою і раптом переходять на російську тому, що до них звернувся кореспондент із якогось "миршавенького" журналу на "общепонятном".

Я згоден, ми повинні поважати представників інших народів, але не ставати їхніми заручниками. Чому ми їх поважаємо, а вони не хочуть поважати нас, корінний народ?

І на телебаченні пускати програми каналу культури слід не вночі, коли всі сплять й нікому дивитися, а в оптимальний час. Треба займатися просвітою народу, а не годувати нашу молодь бойовиками, що пропагують насильство й хибні життєві цінності. Нашу культуру, музику, літературу, образотворче мистецтво, кіно слід піднести на найвищу сходинку, відродити їх, аби ми — представники великої нації з багатовіковим духовним надбанням.

Валентин ДЯЧЕНКО,
м. Олександрія
Кіровоградської обл.

ПОЗИЦІЯ

НЕВЖЕ Й ПОМРЕМО МИ ХОХЛАМИ?..

Працюю вчителем української мови і літератури у столичному інтернаті. Завжди приємно тримати в руках чергове число "Слова Просвіти", позаяк у газеті висвітлюються питання, які мене дуже цікавлять, зокрема — про статус української мови в Україні.

Де взять Майдану,
щоб дав ще розум
мову берегти?
Народ без мови —
виродки, погани,
Яким байдуже:
зайди чи брати.

Я — українка з діда-прадіда, то мене це хвилює, адже доводиться чути на свою адресу: "Знову зі своєю українською мовою". Або: "Як добре буде, коли російська мова стане державною, тоді не треба буде думати, що сказати і як, можна говорити "по-русски". Хоча чому "русский язык" — незрозуміло, бо ж держава — Росія, а "русинами", "русичами" називали наших предків-українців. Страшно те, що робітники й селяни розмовляють нехай і нечистою, але українською мовою, а інтелігенти, зокрема вчителі, цинічно зневажають рідну мову.

Коли учні намагаються розмовляти зі мною під час занять і в позаурочний час мовою нашої Батьківщини, мої колеги (щоправда, їх менша частина) "разговаривают на великом и могучем". Цікаво, чому та мова "велика й могутня"? Але парадокс у тому, що українці розмовляють російською, а росіяни з походження намагаються опанувати українську, ще й просять поради щодо правильності своєї мови.

І така біда в нас щокрок: або зневага, або байдужість. У телепередачах уживають вислови "водій крутить бублика" (не кермо), на базарі продають неодмінно "рози", а не троянди, а у школі лунає: "Ну какая разница, на каком языке разговаривать?" Ніби й однаково, але спілкуються чомусь російською. На мою думку, в Україні російська має бути мовою вузького вжитку. Це розмовна мова тих, хто так упадає перед нею, і етнічних росіян. І Боже збав надати їй статус державної.

Минуло 16 років, а я й досі (маю вже 28 років) пам'ятаю відвідини дільничного терапевта, коли після розмови зі мною лікар поцікавився: "А чому це ти розмовляєш українською мовою?" Наче я вчинила щось непристойне.

На Майдані-2004 ми довели, що українці — консолідована нація, яка вміє обстоювати свої права. Чому ж нам бракує сил зізнатися, що ми є народом доти, поки маємо свою мову? Невже хочемо піти в небуття? Тоді навіщо був у нас Майдан?

Тож і народилися в мене поетичні рядки. Може, вони не мають художньої вартості, але писані від серця. Звертаюся до Вас із проханням більше розповідати про Всеукраїнське товариство "Просвіта", про те, хто може стати його членом і що для цього потрібно робити.

Дякую Вам за невтомну працю на ниві просвітництва.

Людмила ВЛАСЕНКО

Від редакції: як епіграф до цього листа взято поетичні рядки авторки, Людмили Власенко, з її триптиха "Українська мова".

ПАВЛО МОВЧАН: «УКРАЇНСЬКІ СПРАВИ ТА ІНТЕРЕСИ —

Фото Ганни Оборської

— Павле Михайловичу, яким Вам запам'яталося 24 серпня 1991 року? Де Ви були, які були відчуття?

— 24 серпня був у залі Верховної Ради на позачерговій сесії. Не повертатимуся до деталей тих речей-процесуальних, які стосуються 23 і 24 серпня, від яких ми починаємо новий відлік, врешті, про які говорено багато. Мені виразно запам'ятався той злам боротьби за незалежність, коли я намагався потрапити до Києва після янаєвського перевороту — 19 і 20 серпня. Ці дні були для мене набагато змістовнішими, характернішими, аніж ті формальності, які відбувала інша група — ті люди, які зрозуміли, що повернути назад уже не можна після того, як стався злам могутньої радянської машини, відчули, що втрачають ґрунт під ногами. До речі, так званий путч групи Янаєва — дуже серйозна дата, яка стосувалася нашої національної перспективи.

18 серпня увечері пізно полетів до своєї родини в Будинок творчості "Коктебель". Тим же рейсом з Києва летів — чи мене супроводжував — дуже цікавий тип, який навіть заходив у кабіну літака. Мені випало летіти разом із міністром закордонних справ УРСР Зленком в одному салоні. В аеропорту Сімферополя ми попрощались. Я їхав у бік Феодосії до письменницького будинку, а він їхав до урядового санаторію в Ялті. Так ось, мене супроводжував чоловік, який усюди світився, всюди крутився. Я був переконаний, що це агент. Він ув'язався за мною і супроводжував до самої хати, де ми ще випили пляшку коньяку і о 6-й годині ранку він поїхав з Будинку творчості, бо побачив, що я нікуди не поїду, — там сплять моя дружина й дитина. Поїхав на таксі, але всю ніч тримав під корпусом.

Оскільки я пізно ліг спати, то пізно й устав. А коли зранку, на Спаса, вийшов на пляж, мені сказали, що в Москві переворот. Усі ті, хто був причетний до попереднього режиму, зловтішалися. Група партійних письменників перестала зі мною вітатися. Я звернувся до директора Будинку творчості Петрова, щоби він мені допоміг добратися до Сімферополя (на автобуси квитків не було), а він мені сказав, що не може. Я став думати, як евакуювати маленьку доньку з дружиною. З іншого боку, мені треба було обов'язково їхати до Києва. Врешті, до аеропорту мене підвіз Василь Бєлов, тоді союзний депутат, який поспішав на сесію — у Москву. Але найперше, що мене вразило, що зі мною не віталося кілька людей з Києва і Москви, і дивилися єхидно, як на жертву...

Вони відстежували всіх нас. Коли я згодом натрапив на інформацію, скільки в ті дні ГКЧП було замовлено наручників, скільки було звільнено у в'язницях місць, у тому числі й київських, то я знав, що там і для мене було місце. Я не героїзую. Йдеться про мою природну позицію щодо української справи й української держави, і я цю позицію не змінив відтоді. А робити з цього якусь героїку, як це роблять сьогодні деякі з Майдану, — ті, хто був далекий від самого Майдану, — не потрібно. Вони на відстані вкладали й заробляли гроші, робили піар, приходили туди інколи, їм здавалося, що вони керують Майданом, приносячи бульйони, чай, хліб... Приписувати виключно собі перемогу й робити з революції бренд — це просто блюзнірство. Так само і з 24 серпня 1991 року. Я не належу до тих людей, які оглавляють собою якусь яскраву сторінку. Ми всі були людьми, розписаними самою історією. Це нам здається, що ми пишемо історію. Історія нас пише. Чим більше я дистанціююся в часі, тим чіткіше це бачу. Ми були знаряддям, виконували визначену роль.

— Цікаво, де розроблявся сценарій?

— Думаю, у багатьох місцях. Тому я не перебільшую своєї ролі чи ролі Івана Драча, який очолював Рух, чи ще когось. На ту пору — 1987—1989 рр. — ще не було того яскравого лідера, як потім засвітився — В'ячеслав Чорновіл. Тоді він очолював Гельсінську групу. На той час Гельсінська група й група рухівців — це були окремі групи зі своїми баченнями шляхів вирішення української проблематики. Хтось домагався створення Асамблеї. Хтось не хотів від совєтської влади брати "дарунки", а вимагав діяти силою. Групи впливів працювали в різних середовищах. А КДБ контролювало все. Якби воно "довело" мене до Криму, то й відстежувало кожного. Але ніщо потім не завадило тому процесові, у якому брав участь сам Господь Бог: і проголошення незалежності, й творення держави, й багато вирішальних подій, що обійшлися без краплі крові. Хоча іноді участь Всевишнього є й там, де проливається кров.

Для мене проголошення незалежності — це дуже важливий історичний момент у моєму особистому житті. Він поза сумнівом. Хоча інколи у відчаї питаю: чи ми стали від цього дня справді більшими українцями? Наш український вимір розширився? Контексти наші глибші, значиміші? Виникає багато запитань. Якби не фальш ідеологічна, комуністична, то життя в різних соціальних ділянках, іноді й у духовних, було б набагато змістовнішим, у тому числі й національне наше життя. Так, компартія речі перехідні проголошувала цінностями, але незалежно від її контролю таланти випливали, утверджувалися. Існувала духовна опозиція, з якою не могли розправитися комідеологи. Нині, коли 14 років існує українська держава, виникають контраверсійні питання: куди подівся український національний театр, чому скрізь бачимо гастролерів? Куди поділася українська пісня? Де наш кінематограф? Де всі складові національної культури? Були тисячі музичних шкіл, тисячі різних закладів, які підтримували народні промисли. Усе занедбано. Що є найважливішим підсумком, уроками історії? За 10 років совіти, взявши владу, зробили всі необхідні процедури, щоб свій режим і свою Московську державу нового розливу утвердити у всіх сферах. Чи ми маємо сьогодні українське військо? Не маємо. Чи маємо ідеологію, яка забезпечує формування належного світогляду у всіх поколіннях від дитячого садка до вищої школи? Не маємо. Але чи міг би я, а чи будь-хто з моїх однодумців поводитися тоді інакше, знаючи про цей сьогоднішній результат? Ні. Бо моє покоління заряджене романтизмом, як і ті, хто ішов попереду нас. Це був наш вибір. Не на життя. А на смерть. Перемогло життя, і воно не може бути легким і тріумфальним.

— Усе ж таки, чия головна роль у проголошенні незалежності України? Тих партійних радянських чиновників, нашої тодішньої верхівки?

— Вони, без сумніву, достосовувалися до ситуації. Моє покоління сформувало критичну масу в суспільстві й відповідну ідеологію необхідності української держави для того, щоб реалізовувати українські інтереси, щоб кожен українець почувався захищеним у своїй державі. Ми тоді дуже широко використовували всі економічні показники, пов'язані з реальним українським потенціалом у всіх вимірах — аграрний, авіаційний, промисловий сектори. Нам здавалося, якщо ми позбудемося залежності від Москви, ми будемо, за прогностичними оцінками, на 5 місці в Європі. А сталося так, що чиновництво зруйнувало все, усе споживалося для себе. У них був власний інтерес. Вони знали, чому посилали своїх дітей на вишкіл до Британії, Франції, Сполучених Штатів, де ті опановували банківську систему, економічну науку. Вони готувалися дуже серйозно до нових умов. Пам'ятаєте три етапи перебудови? "Більше соціалізму", "більше демократії", "більше реформ". У результаті яких панування тоталітарної держави над суспільством послабилося. Суспільство вийшло на шлях суверенізації. І я не думаю, що це готувалося десь кулуарно. Ясна річ, що це робилося в лоні Партії, спецорганів, — відфільтровувалося, калібрувалося, щоб цей переділ відбувся.

Ми ж думали про Україну. Але де ділося те, за що ми воювали, чого ми домагалися? Нас теж використали, протиставивши носіям тієї ідеології, крикунам з відділів пропаганди. Це були півні на тину. "Вищенькі" ж знали, що треба не співати на тину, а "гребти". І вони розгрібали, щоб усе поділити. Тому, відповідаючи на питання, де готувалося проголошення незалежностей, — пам'ятаєте єльцинське "больше суверенитетов", треба визнати, що воно готувалося одночасно і в Москві, і, припускаю, у Вашингтоні, і патріотичним людом, і злочинною партноменклатурою. Надто все було швидко поділено — усі фонди й накопичення, — від рубльової до золотої й алмазної маси. Усе це було швидко прихоплено й поділено.

А далі повернули українські сили на війну з комуністами, на створення так званої "конструктивної опозиції". Нас утримували від рішучих дій, — мовляв, інакше не можна. Можливо. У цьому були першопричини того спадку, який зараз маємо, сумних підсумків перейдених років, — сьогодні могли б бути зовсім інші результати. Мені інколи здається, що була застосована якась універсальна модель, яка застосовувалася на інших континентах, щоб нас зробити такими собі іракузами, які певні історичні періоди посідали ці землі, аби підготувати ґрунт для **нових** господарів у заново перерозподіленому світі. Ми навіть не усвідомлюємо остаточно ані своєї ролі, ані свого місця.

Якщо ми зараз не сконсолідуємося, не зробимо найважливішого кроку, не об'єднаємося, то про українську перспективу говорити буде ще важче. Бо сьогодні загроза національним інтересам як ніколи гостра й вирішальна. Нам необхідний пошук нових шляхів і схем, які б дали нам можливість сконсолідуватися. Учора нам здавалося, що, обравши Ющенка, ми автоматично вирішуємо ці проблеми консолідації, але ми їх тільки поглибили. Сьогодні суспільством до Президента висунуто жорсткі вимоги: ти не мусиш чинити так, як твої попередники, ти мусиш грати за правилами європейської демократії. А те, що в недемократичний спосіб було все розібрано, розкрадено, понищено, доведено до нуля, до мінусів в усіх сферах, про це вже ніби всі забули. Сьогодні заанґажовані суди, адвокати і навіть ті попередники, що чинили беззаконня протягом кількох днів — накладаючи резолюції, складаючи акти, скріплюючи підписами антинародні документи. А тепер вони кажуть: ви грайте за новою схемою... Бо демократія... А ви ж — демократи!

Українська книга хай буде конкурентоспроможною. Як же вона може бути такою, коли російська книга видається, скажімо, накладом у 200 тисяч, а наша двохтисячним? Та ж російська за рахунок масовості вже здешевлена й збирає з російського, нашого й суміжних просторів величезні прибутки для того, щоб ставати ще дешевшою... Як буде відновлений український кінематограф? Його пустили по хибних шляхах судів та оскаржень. Це те, що пережили колонізовані народи в Канаді, Сполучених Штатах, Австралії, коли аборигенів прирекли на безкінечні суди. "Ви судіться, все демократично!" І що висудили — резерваційну зону?

Півроку — багато чи мало? За півроку Троцький зробив величезну армію, була насаджена жорстока ідеологія. Говорю про радянський період, у якому мені випало жити. За півроку з українця робили росіянина. Він забував мову. За півроку, як кажуть, з людей цвяхи робили. Що ж у нас сьогодні? Дайте мені хоч на щось опертися — реально змінене. Натомість я маю міфи, романтичні марева, віртуальні схеми, жадання, очікування... Це ще за часів проголошення незалежності я мав романтичне світосприйняття. Сьогодні я вже український світ сприймаю інакше. "Все! — кричав мені Яворівський, коли ми прийняли Конституцію. — Ми зробили найважливіше — дали незалежність і Конституцію. Тепер можна йти на спочинок". Де ті конституційні гарантії, де ті підвалини для нашого поступу? У нас немає жодної структури, жодного аналітичного центру, які б працювали на далеку національну перспективу. Державні й національні інтереси в нас розведені. Незалежна держава 14 років існувала як групи інтересів при владі, й кожен із членів цієї групи міг розуміти державне як своє. На жаль. І сьогодні — таке складається враження — опоненти з правого боку не потрібні. Потрібні, як і колись, опоненти зліва, які б увесь час кричали, як півні, про прекрасний Радянський Союз. Ностальгійні почуття дуже вагомі, ідеологотворчі. Всі вже забули про бідні колгоспи та безправ'я, а витворений міф про дешеве життя — стійкий. А того, чого хочемо ми, його ще не було, його ніхто не бачив. Воно записано в Шевченка, у Хмельницького, в Орлика, в Липинського, в Петлюри, у Шухевича. Це все єдина національна система, ім'я якій — незалежна Україна. Вона ідеальна... Можливо. Можливо вони — міфотворці. А ми — також.

— Останній погляд у минуле — 24 серпня 1991 року. Ви святкували перемогу?

— Так. Це був, попри все, найщасливіший день. Співвідношу його з перемогою В. Ющенка. Хоча я вже тоді чітко усвідомлював, що проголошення — це ще не вирішення теми. Як можна було бути певним і запевняти себе, що все вирішено? Треба було боротися за розпуск парламенту. Ми на це не пішли, побоялися. Треба було сконсолідуватися й ставити на одну особу. Кажуть, ми б мали те, що сталося в Грузії чи Азербайджані. Мовляв, і там була велика поразка. А яку перемогу маємо сьогодні? Де Україна за національними вимірами? Подивіться на Польщу. "Солідарність" відійшла, але прийшов Кваснєвський. Там немає ґрупи інтересів, які працюють проти Польщі. У нас постійні опоненти в лоні влади. Ну хто такий Костусєв? Хто такий Бойко, який формує республіканську партію? Подивіться на донецьких

СТРАТЕГІЯ

УКРАЇНСЬКІ ПРОБЛЕМИ В НОВІТНІЙ УКРАЇНІ

Саме таку тему напередодні Дня Незалежності 19 серпня запропонувала журналістам Українська Народна Партія — політична сила, що протягом багатьох років послідовно відстоює національні пріоритети розвитку українського суспільства, яка була безпосередньо причетна до вибору незалежності й становлення української держави.

У зустрічі з медіа взяли участь перший заступник голови УНП Іван Заєць, голова ВУТ "Просвіта" Павло Мовчан та інші представники УНП.

На думку учасників прес-конференції, зараз перед Україною постала потреба термінового вирішення всіх тих проблем, які залишились у спадок від попередньої влади, і які, на відміну від проблем економічних, зараз не вирішуються. Це питання таких духовних злочинів кучмівського режиму проти народу України, як цілеспрямоване знищення всього, що відповідає за розвиток української культури — національне книговидавництво, національний кінематограф, українські медіа, а також тотальна русифікація суспільства, особливо молодих поколінь. Як зазначив голова ВУТ "Просвіта" Павло Мовчан, режим усе робив для того, аби українська держава поступово зменшувалася у своїх духовних і політичних параметрах, як шагренева шкіра. І колосальні втрати, які поніс народ у цій царині, можуть сумарно переважити всі втрати економічні. Та, на жаль, духовна сфера сьогодні все ж таки залишається поза увагою нової влади.

Перший заступник голови Української Народної Партії Іван Заєць висловив загальну думку партійців, що вже на цей момент треба працювати для формування цілісності української держави та української нації. У той час, коли весь світ реалізує ідеологію сталого розвитку, коли проблеми економічні, соціальні і проблеми збереження цілісності довкілля розглядаються не окремо, а в одному зв'язку, в Україні на це ще не звертають уваги. Тож, на думку партійців, такий шлях веде в нікуди, й може привести державу в абсолютно глухий кут в її розвитку. З точки зору УНП Уряду сьогодні потрібно сконцентруватися на виробленні стратегії розвитку. Бо в державі не ухвалено жодного стратегічного документа, який задавав би вектор розвитку українського суспільства хоча б на 10—15 років уперед. Влада працює в режимі "кризового менеджменту", що може призвести до втрати часу й механізму, який був запущений Помаранчевою революцією і який є поштовхом до будівництва сильної європейської держави національного типу.

Серйозну загрозу державному будуванню сьогодні представляє і так названа "середня ланка" керівництва, яка навіть після "помаранчевих" подій не змінилася.

Українська Народна Партія має намір на початку роботи наступної сесії парламенту взяти активну участь у створенні нової парламентської більшості. Щодо майбутніх виборів, то, за словами представників УНП, найбільша проблема — це сама участь національно-демократичних сил у виборах. На цьому важливому етапі стратегії "кожен сам по собі" дотримуватися неможливо. Тож, швидше за все, потрібне створення потужного блоку ідеологічно близьких партій національно-демократичної спрямованості, які за умови входження до Верховної Ради зможуть створити дієву фракцію.

Радміла КОРЖ

ЮРИСПРУДЕНЦІЯ

ЗВИЧКА СУДИТИСЬ

Наприкінці "політичних канікул" можемо спостерігати поодинокі сплески активності новітньої опозиції. Людей можна зрозуміти: подій мало, майже всі фігуранти політичного процесу десь відпочивають, набираючись сил перед важким передвиборчим сезоном, тож є можливість "засвітитися" перед зголоднілими на події журналістами, та й розважитись... Ось як зробив позафракційний опозиціонер народний депутат Володимир Сівкович разом із новоствореним Координаційним комітетом громадських організацій Київщини "Право і Свобода".

Компанія в Комітеті ще та: представники СелПУ, Партії регіонів, СДПУ(о), ГО "Жінки за майбутнє", КПУ, "Єдність", "Вперед, Україно!", "Трудова Україна". Усі, хто до подій Помаранчевої революції "активно захищав" права та свободи українських громадян.

Але ж треба хоч щось залишити опозиції. Свого часу король Франції Генріх IV пропонував опозиційним силам "хліба шматок та добру повію", мотивуючи це тим, "що у них і так багато забрали..." У наші демократичні часи це відображається в праві на критику чинної влади й такі розваги, як зареєстрована 17 серпня 2005 року Печерським районним судом Києва скарга на бездіяльність Президента України Віктора Ющенка щодо звільнення Петра Порошенка з посади Секретаря Національної ради з питань безпеки та оборони України, яку він обіймає незаконно.

Утім, ніде правди діти. Законодавча колізія складається така, що Петро Порошенко таки на сьогодні може вважатися нелегітимним. Оскільки згідно з Законом України № 2738-IV "Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності" встановлено, що акт про призначення особи, яка є народним депутатом України, на посаду, що є несумісною із депутатським мандатом і діє на день набрання чинності цим Законом, втрачає свою чинність через п'ять календарних днів із дня набрання чинності цим Законом, якщо повноваження народного депутата України не припинені у встановленому порядку... Оскільки Закон № 2738-IV вступив у дію 30 липня 2005 року, то з 5 серпня втратив чинність Указ Президента України від 8 лютого 2005 року № 208/2005 про призначення Петра Порошенка на посаду Секретаря РНБОУ. Що називається — підловили... Бо Порошенко таки своїх депутатських повноважень досі не склав, хоча відповідну заяву подав. Але для припинення повноважень народного депутата потрібно рішення більшості від конституційного складу парламенту на засіданні. А парламент достроково до вересня через Порошенка збиратися, звісно, не буде. Скарга повинна бути розглянута в десятиденний термін. Гарно розважились юристи... Отже, треба Порошенка знімати, і тут же призначати знову. Дивно, але по закону... Щоправда, діячі з Комітету трохи забули, через який гармидер Верховна Рада наприкінці сьомої сесії не встигла розглянути і заяви депутатів-сумісників. А бешкетували їхні ж однопартійці й опозиціонери-комуністи.

Гарний урок і владі: а таки дотримуйтеся законодавства, якщо вже у нас демократія та правова держава. Юридична казуїстика — то хитра штука. Справді, як казали давні римляни, "dura lex, sed lex" — закон суворий, але закон. Хоча Володимир Сівкович перед журналістами переклав цю фразу якось дивно: "Закон дурак, но закон..." Що мав на увазі народний депутат, так висловлюючись про законодавство, — залишилося нез'ясованим. Або жарт невдалий, або самокритична оцінка своєї ж діяльності в законодавчому органі влади.

Зате всім стало зрозуміло, чому скаржники взялися саме за Порошенка, забувши про інших сумісників. Ні, звісно, лунало і таке пояснення, що посада, яку обіймає Петро Порошенко, одна з найвідповідальніших у державі, і не можна допустити відсутність де-юре в Україні Секретаря РНБОУ. Та все ж Сівкович проговорився. "А я з ним завжди суджуся, — зізнався народний депутат, — скільки з ним знайомий — стільки й суджуся. Спочатку в господарських справах, ще коли він мені був гроші винен, і нині і по сьогодні... Тепер ось у політичних..."

Радміла КОРЖ

ПІДСУМКИ ТИЖНЯ

УКРАЇНА ВИХОДИТЬ З ЄЕП?

Візит міністра економічного розвитку й торгівлі Росії Германа Грефа в Україну де-факто поставив нашу державу поза ЄЕП. Як повідомив міністр економіки України Сергій Терьохін 19 серпня, російська сторона категорично заявила, що розглядає ЄЕП не інакше, як проект митного союзу "зі створенням єдиної тарифної мережі з імпорту товарів в межах наших кордонів плюс створення наднаціонального органу". "Структура економіки РФ, Білорусі, Казахстану та України неоднорідна. Тому нам сьогодні як експортерам аграрної продукції і імпортерам, припустимо, енергетичної продукції мати однакові тарифи з РФ є економічно безглуздо", — зазначив він.

Коли про це зайшла мова на переговорах міждержавної комісії, то російська сторона сама запропонувала Україні вийти з ЄЕП. Тому Україна переходить на двосторонній формат стосунків із РФ, заявив С. Терьохін. Утім, рішення про участь чи неучасть України в ЄЕП ще не прийняли ані Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко, ані Президент Віктор Ющенко. З іншого боку, реальнішою видається перспектива створення й ефективної діяльності Спільноти демократичного вибору, блоку балтійсько-чорноморсько-каспійських держав без участі Росії, про що домовилися Президенти України і Грузії 12 серпня.

ЛУЦЕНКО Й ЛИТВИН ПОСВАРИЛИСЯ ЧЕРЕЗ КУШНАРЬОВА

17 серпня Генпрокуратурою України було затримано екс-губернатора Харківської області Євгена Кушнарьова, проти якого порушено кримінальну справу за статтею про перевищення службових повноважень під час витрачання бюджетних коштів на введення в експлуатацію 2-х станцій метро Харкова, нової, третьої черги харківського метрополітену. Під час затримання пана Кушнарьова слідчий одразу намагався допитати його в якості підозрюваного у порушенні кримінальної справі. Зі свого боку, його заявив, що порушення кримінальної справи незаконне, затримання його у цій справі на жодних законах не ґрунтується, до того ж він перебуває на лікарняному стаціонарному лікуванні. Своєю чергою, слідчий наголосив, що буде проведено судово-медичну експертизу затриманого комісією лікарів, яку призначить слідство. Кушнарьов подав письмове звернення до Генерального прокурора Піскуна з клопотанням про особистий прийом і заявив, що з моменту затримання він оголошує голодування.

Голова ВР Володимир Литвин назвав затримання Кушнарьова, щодо якого раніше порушили кримінальну справу, звинувачуючи в сепаратизмі, "системною дурістю", через яку можна заарештувати "пів-України". У відповідь міністр внутрішніх справ України Юрій Луценко звернувся до пана Литвина з вимогою спростувати заяву, у якій спікер негативно висловився на адресу роботи міліції. "В іншому випадку я буду змушений оцінити заяву Литвина як прояв політичного егоїзму керівника політичної сили, під дахом якої останнім часом знаходять притулок десятки видатних "кучмістів", пригрозив силовий міністр. Також він наголосив, що Кушнарьов причетний до нецільового використання коштів на суму 5 мільярдівгривень.

"ПРИВАТ" ЗМІЦНЮЄ ПОЗИЦІЇ У ВІЙНІ ПРОТИ ПОРОШЕНКА

Так звана група "Приват" (основні акціонери "ПриватБанку") фактично вже придбала 40% акцій телеканалу "1+1" у Бориса Фуксмана й Олександра Роднянського за 100 млн. доларів. Про це повідомив один із керівників акціонерів "ПриватБанку" Ігор Коломойський. Коломойський зауважив, що торік канал "заробив" 14 млн. доларів, і при збереженні зростання рентабельності цього року прибуток складатиме 20 млн. доларів. Пан Коломойський очікує, що протягом 5 років "ПриватБанк" легко компенсує свої витрати. Він зазначив, що купівля акцій "1+1" — це бізнес і жодної політики. Утім, група "Приват", що здавна веде війну проти Віктора Пінчука, зятя екс-президента, за право володіння "Криворіжсталлю", очевидно, зміцнює свої позиції в інформаційному й політичному просторі держави. Це дозволить власникам "ПриватБанку" посилити інформаційну кампанію як у боротьбі за "Криворіжсталь" (і сьогодні "Приват", за висловом голови Фонду держмайна пані Семенюк, має тут непогані шанси), так і за повернення державі скандального Нікопольського заводу феросплавів, щоби потім і його придбати.

До речі, інтереси "Привату" зіткнулися з інтересами не тільки Віктора Пінчука й російських олігархів Абрамова й Вексельберга, а й із інтересами росіянина Костянтина Григоришина. Останній, за словами пана Коломойського, погрожував йому розправою, посилаючись на секретаря РНБО Петра Порошенка (нібито бізнес-партнера пана Григоришина), якщо він не підтримає Григоришина в захопленні обленерго.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ГУЧНИЙ ПЕРЕЇЗД

21 серпня в Україні відбулося перенесення резиденції глави Української греко-католицької церкви кардинала Любомира Гузара зі Львова до Києва.

Як і очікувалося, події передувала гостра реакція з боку як Української православної церкви Московського патріархату, так і в цілому Російської православної церкви.

Патріарх Московський і всія Русі Алексій II заявив, що з боку Римо-католицької церкви це явний недружній крок у стосунках із московським православ'ям. А настоятель УПЦ МП Сабодан навіть попросив Бенедикта XVI заборонити Любомиру Гузару переїжджати до Києва.

Натомість Українська церква Київського патріархату на чолі з патріархом Філаретом прореагувала на переїзд Гузара спокійно: "Це їхня внутрішня справа..."

Численні експерти-політологи прогнозують новий сплеск міжконфесійних конфліктів в Україні і використання цього чинника в майбутній виборчій кампанії.

Радміла КОРЖ